»Odkryj się« - Inicjatywy lokalne

Diagnoza potencjału i zasobów w zakresie kultury w gminie Wasilków

Wykonawca: Fundacja Laboratorium Badań i Działań Społecznych SocLab

na zlecenie Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury w Wasilkowie

Dofinansowano ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu Dom Kultury+ Inicjatywy Lokalne 2016

Spis treści

Od Autorów ... 3
Metodologia badania ... 4
Analiza danych zastanych ... 5
Inwentarz kultury ... 6
Gmina Wasilków na tle podobnych jednostek samorządu terytorialnego ... 8
Funkcjonowanie instytucji kultury ... 13
Działalność organizacji pozarządowych w zakresie kultury ... 16
Część ilościowa ... 18
Ocena oferty kulturalnej i praktyki uczestnictwa w kulturze ... 19
Ocena Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury ... 24
Kapitał społeczny i kulturowy mieszkańców ... 28
Część jakościowa ... 34
Ogólna ocena oferty kulturalnej ... 34
Ocena Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury ... 35
Inne instytucje organizujące życie kulturalne ... 40
Obieg informacji oraz promocja oferty kulturalnej ... 41
Oddolna aktywność kulturalna ... 41
Opinie o odbiorcach kultury ... 45
Warsztat podsumowujący ... 48
Wnioski i rekomendacje ... 50

Od Autorów

Czy można w zwięzły sposób opisać obecną kondycję kultury w Wasilkowie? Jeden z mieszkańców gminy, w czasie rozmowy prowadzonej ze współautorką raportu, odpowiedział krótkim dowcipem: „Czy wiesz co jest w Wasilkowie najlepsze? Autobus 100 do Białegostoku". Gorzki żart z pewnością oddaje pesymistyczne oceny niektórych mieszkańców, ale wypowiedziany na głos staje się – można przypuszczać – również sygnałem, że na taką sytuację nie ma powszechnej zgody, że nie tak być powinno. Niniejsza publikacja prezentuje wyniki badania, którego nadrzędnym celem była identyfikacja zasobów i samodzielnych inicjatyw mieszkańców Gminy Wasilków w zakresie kultury. Przeprowadzenie takiego badania było jednym z elementów projektu „»Odkryj się« - Inicjatywy lokalne" realizowanego w ramach programu Dom Kultury+ Inicjatywy Lokalne 2016, finansowanego przez Narodowe Centrum Kultury.

Ogólny obraz, który wyłania się z badań nie jest jednoznaczny. Z jednej strony widać różnego rodzaju niedostatki – infrastrukturalne, komunikacyjne, finansowe – które powodują, że na pierwszy rzut oka lokalna, wasilkowska kultura sprawia wrażenie mało dynamicznej i atrakcyjnej. Z drugiej strony, bez wątpienia mieszkańcy gminy posiadają wystarczający potencjał i zapał do rozwijania kultury, poszerzania oferty, czynienia jej bardziej atrakcyjną. Aktywność ta, aby była skuteczniejsza, wymaga być może jedynie sprawniejszej koordynacji, promocji czy instytucjonalnego wsparcia.

Autorzy raportu, prezentując wyniki badania przeprowadzonego w kwietniu i maju 2016 roku w Wasilkowie, mają nadzieję, że publikacja ta pomoże zoptymalizować lokalne działania w sferze kultury i tym samym pozytywnie wpłynie na jakość życia i zadowolenie mieszkańców gminy.

Autorzy raportu:
dr Maciej Białous i Agnieszka Maszkowska
Fundacja Laboratorium Badań i Działań Społecznych „SocLab"

Metodologia badania

W celu możliwie najpełniejszego i trafnego zdiagnozowania obecnego stanu kultury w Wasilkowie, zespół badawczy wykorzystał kilka metod i technik badawczych. Ważną częścią badań polegających na diagnozie zastanej sytuacji jest zazwyczaj analiza dostępnych dokumentów i innych danych. W tym przypadku badacze zdecydowali się na analizę oficjalnych dokumentów urzędowych (np. dokumentów strategicznych) oraz analizę baz danych i statystyk gromadzonych przez Główny Urząd Statystyczny oraz Krajowy Rejestr Sądowy.

Prócz analizy danych zastanych, w ramach badania przeprowadzono szereg wywiadów ilościowych i jakościowych. Badanie ilościowe zostało przeprowadzone z wykorzystaniem wywiadów kwestionariuszowych przeznaczonych do samodzielnego wypełniania w formie papierowej lub internetowej. Miały one na celu zebranie danych na temat postaw części mieszkańców wobec kultury w gminie, ocenę obecnej oferty oraz infrastruktury kulturalnej, społecznej percepcji barier oraz możliwości rozwoju kultury. Harmonogram oraz budżet badania nie sprzyjał przeprowadzeniu badania sondażowego na reprezentatywnej próbie mieszkańców gminy, dlatego też zdecydowano się na dobór celowy, licząc przede wszystkim na dotarcie do grupy mieszkańców szczególnie zainteresowanych sprawami kultury. Kwestionariusz ankiety wypełniły 173 osoby. Rekrutacja do udziału w badaniu odbywała się w dużym stopniu poprzez kontakty (np. listy mailingowe) lokalnych liderów, pracowników instytucji kultury, szkół, przedszkoli oraz organizacji pozarządowych, a także poprzez infrastrukturę kulturalną (ankiety dostępne w Miejskim Ośrodku Animacji Kultury czy bibliotece). Tym samym należy pamiętać, że choć przedstawione i opisane poniżej wyniki badania sondażowego nie są reprezentatywne, nie pozwalają wyciągać wniosków na temat opinii i postaw wszystkich mieszkańców gminy, to jednak stanowią one portret tych grup, które mogą być zarówno odbiorcami jak i twórcami oferty kulturalnej w Wasilkowie.

Badanie sondażowe, będąc wysoko standaryzowanym narzędziem, często nie pozwala dokładnie dotrzeć do przyczyn badanych zjawisk. Aby ustalić je dokładniej, zespół badawczy postanowił wykorzystać również bardziej elastyczne techniki jakościowe. Dziesięć indywidualnych wywiadów pogłębionych przeprowadzono z lokalnymi liderami, kobietami i mężczyznami współtworzącymi życie kulturalne na terenie gminy lub posiadającymi

odpowiednią wiedzę na ten temat. Wywiady pogłębione pozwoliły na dokładniejsze rozpoznanie zasobów gminy oraz barier rozwoju kultury oraz ich ocenę z różnych punktów widzenia. Ponadto, przeprowadzono trzy wywiady zogniskowane (grupowe) z przedstawicielami środowisk, które – w założeniu projektu – można uznać za newralgiczne dla współczesnej kondycji lokalnej oferty kulturalnej oraz możliwości jej rozwoju w przyszłości. Wywiady przeprowadzono wśród przedstawicieli seniorów (przyjęto tutaj cezurę wieku 50+), młodych matek oraz twórców amatorów i innych osób zainteresowanych animowaniem kultury, nie będących pracownikami instytucji kultury. Na zakończenie badania przeprowadzony był warsztat, na który zaproszono osoby zainteresowanymi animacją kultury na poziomie lokalnym. Celem spotkania warsztatowego była w szczególności analiza zasobów i potencjału w obszarze kultury oraz zmotywowanie uczestników do podjęcia działań sieciujących i lepszego wykorzystania obecnych w gminie potencjałów do rozwoju oferty kulturalnej.

W tym miejscu należy również nadmienić, że na wyniki badania dość znacząco mógł wpłynąć czas, w którym zostało przeprowadzone. W terminie przewidzianym na przeprowadzenie diagnozy doszło bowiem do zmiany na kluczowym z punktu widzenia tematu stanowisku pełniącej obowiązki dyrektora Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury w Wasilkowie. Tym samym, szczególnie w jakościowej części badania, był to pewien naturalny kontekst rozmowy, który trudno było zignorować. Wiele wypowiedzi badanych w naturalny sposób zmierzało do recenzji działań MOAK-u pod poprzednim kierownictwem oraz wyrażania oczekiwań związanych z nową osobą p.o. dyrektora. Trudno jest precyzyjnie oszacować wpływ bieżących wydarzeń lokalnych na wypowiedzi badanych, niemniej mając jego świadomość (np. łatwość krytyki działalności instytucji, w której właśnie zmienił się dyrektor), badacze starali się z odpowiednią uwagą moderować rozmowy oraz interpretować ich treści.

Analiza danych zastanych

Przeprowadzając diagnozę mającą na celu rozpoznanie zasobów, potencjałów i inicjatyw gminy Wasilków oraz jej mieszkańców w dziedzinie kultury warto rozpocząć od analizy danych zastanych, przede wszystkim dostępnych dokumentów oficjalnych:

sprawozdań, aktów prawnych, statystyk itp. Dane zastane, choć mają swoje wady – mogą być np. niekompletne, przestarzałe lub niezbyt trafnie opisywać stan faktyczny – mają również oczywiste zalety. Przede wszystkim pozwalają spojrzeć na sytuację danej społeczności lokalnej z możliwie dalekiego dystansu, dając często syntetyczny obraz sytuacji, trudno dostępny z perspektywy jednostek czy grup bezpośrednio zaangażowanych w badaną sferę życia społecznego. Po drugie, statystyki dają możliwości porównania badanych wskaźników w czasie lub przestrzeni, co pomaga sprawniej osadzić dane zebrane innymi metodami (np. podczas wywiadów lub warsztatów) w szerszym kontekście.

Poniżej zostaną zaprezentowane wyniki analizy danych zastanych dotyczących stanu kultury w gminie Wasilków. Każdorazowo zostanie wskazane źródło danych oraz – kiedy jest to konieczne – informacje dotyczące jego ewentualnych niedostatków. Rozpoczynając publikację od omówienia wyników tej analizy zaznaczamy jednocześnie, że nie uważamy ich za najistotniejsze – taką strukturę tekstu narzuciła raczej chronologia procesu badawczego oraz troska o przejrzystość i czytelność całego raportu.

Inwentarz kultury

Jak zostało wspomniane wcześniej, jednym z podstawowych celów badania było zdiagnozowanie zasobów kultury w gminie Wasilków. Z pewnością, podstawowym zasobem w sferze kultury są ludzie oraz ich społeczne i kulturowe kapitały. Identyfikacja tychże była jednym z podstawowych celów przeprowadzonych w czasie badania ilościowych i jakościowych wywiadów. Zasoby kulturowe można jednak rozumieć także jako stan infrastruktury, położenie geograficzne, posiadanie walorów krajobrazowych, zabytków, warunków klimatycznych czy też czegoś, co można ogólnie ująć jako *genius loci.* Dobrym punktem wyjścia do dalszych wywodów mógłby więc być rodzaj inwentarza materialnych zasobów wpływających na obecną kondycję kultury w gminie Wasilków lub mogących wpływać na nią w przyszłości. Inwentarz taki został właściwie już stworzony i jest częścią *Strategii Rozwoju Gminy Wasilków na lata 2012-2020*[1]. Nie chcąc powielać danych zestawionych w tym dokumencie, poniżej przytoczymy jedynie najważniejsze, w naszej opinii, zasoby kulturowe gminy, odsyłając jednocześnie po bardziej szczegółowe informacje do dokumentu strategicznego.

[1] E. Glińska, K. Krot, N. Brzostowski, *Strategia Rozwoju Gminy Wasilków na lata 2012-2020,* Wasilków 2012.

Jednym z najważniejszych elementów życia kulturalnego w jakiejkolwiek społeczności jest funkcjonowanie instytucji kulturalnych oraz dostępna infrastruktura. Na badanym terenie funkcjonują dwie instytucje kultury prowadzone przez gminę Wasilków. Są to Miejski Ośrodek Animacji Kultury oraz Miejska Biblioteka Publiczna. Głównym animatorem życia kulturalnego na terenie Gminy Wasilków jest Miejski Ośrodek Animacji Kultury. Pewnego rodzaju paradoksem, który pojawił się jako jeden z podstawowych wniosków z badania, jest poczucie niedostatku infrastruktury (przede wszystkim rozumianej jako przestrzeń do zajęć kulturalnych) w samym Wasilkowie, gdzie MOAK nie dysponuje właściwie własnym budynkiem, a zajęcia prowadzone są w świetlicy przy ulicy Dwornej – przy jednocześnie dość dobrze pokrywającej gminę siatce nadzorowanych przez MOAK świetlic. Poza Wasilkowem znajdują się one w Rybnikach, Studziankach, Nowodworcach, Dąbrówkach i Jurowcach. MOAK nadzoruje również obiekty sportowo-rekreacyjne na terenie Wasilkowa: teren rekreacyjny „Cypel", kompleks boisk „Orlik", zespół dwóch odkrytych basenów kąpielowych. W skład Miejskiej Biblioteki Publicznej wchodzi natomiast biblioteka główna w Wasilkowie oraz filia biblioteczna w Studziankach.

W praktyce, ważnymi instytucjami współtworzącymi życie kulturalne w społecznościach lokalnych są placówki edukacyjne, przede wszystkim szkoły, które rolę kulturotwórczą pełnią nie tylko wobec uczniów, ale również ich rodzin, czy nawet szerzej – wszystkich mieszkańców danej społeczności. Co istotne, placówki edukacyjne często dysponują infrastrukturą (np. sale gimnastyczne) odpowiednią dla organizowania różnego typu wydarzeń kulturalnych – warsztatów, wystaw, koncertów, spektakli itp. Placówki te mogą także wspierać działalność innych organizacji, np. harcerskich, sportowych itp. W gminie Wasilków funkcjonuje obecnie jedna publiczna oraz jedna niepubliczna szkoła na poziomie gimnazjalnym (Wasilków), dwie szkoły publiczne na poziomie podstawowym (Wasilków wraz z filiami w Jurowcach i Sochoniach oraz Studzianki), a także jedno przedszkole publiczne i pięć przedszkoli niepublicznych (Wasilków) oraz trzy publiczne punkty przedszkolne (Jurowce, Sochonie, Studzianki). Brak placówki edukacyjnej na poziomie ponadgimnazjalnym skutkuje – na co zresztą zwracano uwagę w wywiadach – niedostatkiem oferty kulturalnej dla młodzieży w tym wieku, która, jak można przypuszczać, realizuje większość swoich potrzeb kulturalnych w miejscowości, w której się uczą, czyli przede wszystkim w Białymstoku.

Istotnym elementem wpływającym na możliwości rozwoju życia kulturalnego w gminie są również jej zabytki, walory kulturowe i krajobrazowe, co może decydować np. o liczbie przybywających turystów oraz ich zainteresowaniach (np. turystyka kulturowa, turystyka aktywna). Z pewnością trudno jest uznać zasób lokalnych zabytków za szczególny walor gminy Wasilków, mogący przyciągać turystów na dłużej lub z odległych zakątków kraju. Wśród najważniejszych, *Strategia Rozwoju Gminy Wasilków na lata 2012-2020* wymienia renesansowy układ przestrzenny miasta, cmentarze rzymskokatolicki i żydowski w Wasilkowie, kościoły p.w. Przemienienia Pańskiego i NMP Matki Miłosierdzia, cerkiew p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła, sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Świętej Wodzie, wiatrak holenderski w Studziankach[2]. Osobną atrakcją jest Białostockie Muzeum Wsi znajdujące się w Osowiczach. Muzeum cieszy się dość dużym zainteresowaniem zwiedzających, niemniej zarówno jego status – nie jest to instytucja podległa gminie Wasilków lecz zarządowi województwa podlaskiego – oraz położenie na południowych krańcach gminy, niedaleko granicy Białegostoku sprawia, że nie jest to instytucja decydująca o charakterze życia kulturalnego w Wasilkowie. W tym miejscu można również wspomnieć o znajdującym się w pobliżu komercyjnym parku rozrywki – Jurajskim Parku Dinozaurów (Muzeum Dziejów Ziemi) w Jurowcach, Wiosce Indiańskiej w Jurowcach oraz kameralnym Muzeum Wozów Pożarniczych, znajdującym się w Nowodworcach przy miejscowej Ochotniczej Straży Pożarnej. Są to potencjalnie miejsca, wokół których można organizować pewną część oferty kulturalnej w gminie, chociaż – na co wskazuje badanie jakościowe – znajdują się one raczej na marginesie lokalnego życia kulturalnego.

Na terenie gminy znajdują się też szlaki piesze, konne i rowerowe, przede wszystkim w Puszczy Knyszyńskiej, oraz szlaki kajakowe. Wydaje się jednak, że najważniejszym zasobem jest tutaj bezpośrednie sąsiedztwo gminy z Białymstokiem, stolicą województwa. Znaczenie tego sąsiedztwa dla sytuacji kultury w gminie Wasilków zostanie przedstawione poniżej.

Gmina Wasilków na tle podobnych jednostek samorządu terytorialnego

Z pewnością jednym z najważniejszych czynników decydujących o charakterze gminy Wasilków jest bezpośrednie sąsiedztwo z Białymstokiem, miastem wojewódzkim zamieszkałym przez blisko trzysta tysięcy osób. Zwraca się na to uwagę między innymi w

[2] Tamże, s. 26-28 .

oficjalnych dokumentach, takich jak *Strategia Rozwoju Gminy Wasilków na lata 2012-2020*. Bliskość ta może mieć zarówno pozytywne jak i negatywne strony niemalże we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Warto zwrócić uwagę choćby na fakt, że w sferze związanej z szeroko pojętą kulturą, autorzy strategii widzą szansę rozwoju Wasilkowa jako miejsca wypoczynku jednodniowego dla mieszkańców Białegostoku (przyciągnąć ich może atrakcyjna oferta kulturalna), z drugiej strony podkreślając, że silne związki mieszkańców gminy Wasilków ze stolicą województwa sprawiają, że to właśnie tam, a nie w swojej najbliższej okolicy realizują oni część swoich potrzeb konsumpcyjnych (można dopowiedzieć: również w sferze kultury)[3]. Niejednoznaczność w ocenie lokalnego potencjału kultury jest zresztą widoczna także w dokumencie przedstawiającym wyniki badań ankietowych mieszkańców Wasilkowa, które przeprowadzono przy okazji tworzenia strategii rozwoju gminy[4]. Okazało się, że część badanych wówczas mieszkańców było zdania, że warunki życia w gminie w ciągu ostatnich lat[5] poprawiły się, między innymi na skutek wzrostu liczby imprez kulturalnych, ale jednocześnie istotna grupa wasilkowian uważała, że oferta kulturalna i rozrywkowa zdecydowanie pogorszyła się w tym czasie. Generalnie rzecz biorąc ankietowani mieszkańcy uznali, że ich potrzeby kulturalne były zaspokajane przez gminę w przeciętnym stopniu (średnia 2,84 w skali od 1 do 5), niestety nie wiadomo na ile wynik ten jest wyrazem niwelujących się poprzez użycie średniej arytmetycznej ocen skrajnych. Podobna liczba zdań zdecydowanie negatywnych (ocena: 1) i pozytywnych (ocena: 5) może bowiem dać podobny wynik średniej arytmetycznej jak przekonanie większości badanych, że ich potrzeby kulturalne są przez gminę Wasilków zaspokajane w stopniu dostatecznym (ocena: 3). Odnosząc się do tego samego badania należy też stwierdzić, że w przekonaniu zdecydowanej większości badanych mieszkańców gminy oferta kulturalna nie jest wyraźnym walorem Wasilkowa – uważało tak tylko 5,5% ankietowanych.

Wracając jednak do specyfiki położenia Wasilkowa, chcąc dowiedzieć się więcej na temat lokalnych możliwości i ograniczeń rozwoju kultury, uznaliśmy za stosowne porównać statystyczne wskaźniki dotyczące Wasilkowa z innymi gminami w Polsce spełniającymi następujące warunki: 1. Są jednostkami samorządu terytorialnego (JST) o podobnym statusie, a więc gminami miejsko-wiejskimi; 2. Mają podobną liczbę ludności, według danych

[3] Tamże, s. 73-75.
[4] *Strategia Rozwoju Gminy Wasilków na lata 2012-2020. Załącznik 1. Wyniki badań ankietowych mieszkańców Gminy Wasilków,* Wasilków 2012.
[5] Pytania dotyczyły okresu lat 2008-2012.

z 2014 r. pomiędzy 14,7 tysięcy a 16,1 tysięcy mieszkańców; 3. Znajdują się w odległości nie większej niż 25 kilometrów od miasta wojewódzkiego; 4. Miasto wojewódzkie liczy mniej niż 500 tysięcy mieszkańców (zakładamy, że w przypadku większych metropolii, ich wpływ na miasta satelickie jest zdecydowanie silniejszy). Na podstawie tak ustalonych kryteriów, do porównania z Wasilkowem zostały wytypowane cztery gminy w Polsce: Dobre Miasto w okolicy Olsztyna, Gniewkowo w okolicy Torunia oraz Daleszyce i Chęciny w okolicy Kielc. Warto zauważyć, że w *Strategii Rozwoju Gminy…* wskaźniki aktywności kulturalnej porównuje się z innymi miejsko-wiejskimi gminami powiatu białostockiego. Ma to, oczywiście, swoje uzasadnienie, jednak takie porównanie nie uwzględnia potencjalnie kluczowego w tej sferze czynnika odległości od dużego miasta. Aby umożliwić porównanie, skorzystano ze standaryzowanych danych zbieranych i udostępnianych przez Główny Urząd Statystyczny, pokazują one stan rzeczy w 2014 roku.

Stan kultury w danej JST oraz możliwości jej rozwoju z pewnością w istotnym stopniu zależą od budżetowych wydatków samorządu na cele związane z kulturą. Wskaźniki dotyczące wydatków porównywanych gmin znajdują się w tabeli poniżej:

Tabela 1. Wydatki budżetowe gmin na cele związane z kulturą w 2014 r.

	Wydatki budżetu gminy na kulturę (w procentach)	Wydatki budżetu na 1 mieszkańca	
		na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (w zł)	na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego bez wydatków inwestycyjnych (w zł)
Wasilków	3,1	106,4	78,0
Chęciny	1,7	334,4	46,7
Daleszyce	2,6	102,5	81,5
Dobre Miasto	2,9	419,0	90,6
Gniewkowo	3,0	110,3	108,0

Źródło: BDL GUS, opracowanie własne

Porównanie pokazuje, że poza gminą Chęciny, odsetek wydatków budżetowych na cele związane z kulturą w badanych JST jest do siebie zbliżony i oscyluje wokół 3% wszystkich wydatków. Biorąc jednak pod uwagę różny poziom budżetów w poszczególnych gminach,

warto zwrócić szczególną uwagę na wskaźniki relatywizowane, to znaczy odnoszące się do wydawanych środków w przeliczeniu na jednego mieszkańca gminy. Jeśli chodzi o wszystkie wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego Wasilków znajduje się wśród trzech JST wydających na kulturę niewiele ponad sto złotych na mieszkańca rocznie. Jest to wynik nieco poniżej przeciętnej dla wydatków gmin miejsko-wiejskich na kulturę w przeliczeniu na jednego mieszkańca w Polsce (wartość średniej 145,8 zł; wartość mediany 117,4 zł), zdarza się jednak, że wydatki te są – tak jak w Chęcinach lub Dobrym Mieście – około 3-4 razy większe. Z pewnością w przypadku niektórych gmin wydatki na kulturę znacznie zawyżają inwestycje w infrastrukturę kulturalną, która ma służyć mieszkańcom w przyszłości, dlatego ostatnia kolumna tabeli przedstawia wydatki budżetowe na kulturę w przeliczeniu na jednego mieszkańca, ale z pominięciem wydatków inwestycyjnych, co nieco precyzyjniej pokazuje ile środków przeznacza się na „bieżące" życie kulturalne w gminie. Widać wyraźnie, że w tym przypadku dysproporcje w wydatkach porównywanych gmin znacznie się zmniejszają, jednak wydatki Wasilkowa są mniejsze niż w trzech z czterech porównywanych gmin, różnica wynosi zaś od około 3 do 30 złotych przypadających na jednego mieszkańca. Sądząc po samych wydatkach budżetowych na kulturę, Wasilków prezentuje się nieco poniżej przeciętnej, zarówno w porównaniu z wybranymi gminami o podobnej specyfice jak i z ogółem gmin miejsko-wiejskich.

Dane GUS pozwalają również na porównanie wskaźników odnoszących się do działalności lokalnych instytucji kultury. Dane dotyczące ośrodków kultury w gminach prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2. Działalność domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic w 2014 r.

	Imprezy ogółem	Uczestnicy imprez ogółem	Występy zespołów amatorskich	Uczestnicy występów zespołów amatorskich ogółem	Koła, kluby ogółem	Członkowie kół, klubów ogółem
Wasilków	21	4300	0	0	7	85
Chęciny	54	8330	8	700	15	253
Daleszyce	19	3710	6	1200	9	170
Dobre Miasto	106	11029	15	820	9	200
Gniewkowo	96	28220	10	2000	1	90

Źródło: BDL GUS, opracowanie własne

Statystyki pokazują, że Miejski Ośrodek Animacji Kultury w Wasilkowie, w porównaniu z analogicznymi instytucjami w pozostałych gminach zorganizował w 2014 r. stosunkowo niewiele imprez. W Wasilkowie, podobnie jak w podkieleckich Daleszycach, niskiej liczbie zorganizowanych wydarzeń towarzyszyła także słaba frekwencja, zaledwie 4300 uczestników ogółem. Statystyki Głównego Urzędu Statystycznego nie odnotowują również żadnych występów zespołów amatorskich w Wasilkowie. W ramach Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury działało siedem kół i klubów, niewiele mniej niż w Daleszycach i Dobrym Mieście, jednak w porównaniu z tymi miejscowościami wasilkowskie koła i kluby skupiały mniej członków (każde z nich średnio 12 osób, podczas gdy w porównywanych miejscowościach średnio 19-22 osoby). Kolejna tabela prezentuje podstawowe wskaźniki związane z działalnością bibliotek.

Tabela 3. Działalność bibliotek w 2014 r.

	Księgozbiór na 1000 ludności	Czytelnicy bibliotek na 1000 ludności	Wypożyczenia na 1 czytelnika w woluminach
Wasilków	3156	81	19,7
Chęciny	2263	77	20,0
Daleszyce	3279	98	17,3
Dobre Miasto	2175	121	17,8
Gniewkowo	3991	132	14,6

Źródło: BDL GUS, opracowanie własne

Tabela pokazuje, że Wasilków, pomimo stosunkowo dobrze wyposażonego księgozbioru i dużej liczby wypożyczeń woluminów na użytkownika, posiada niski – w porównaniu z innymi gminami – wskaźnik czytelników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Być może w Wasilkowie, podobnie jak w Chęcinach mamy do czynienia z sytuacją mniejszej, ale aktywnej grupy czytelników. Taki model ma z pewnością swoje zalety, ale biorąc pod uwagę współczesną, rosnącą rolę bibliotek jako instytucji zajmujących się czymś więcej poza udostępnianiem książek – takie zadania stawia sobie również Miejska Biblioteka Publiczna w

Wasilkowie[6] – istotne wydaje się docieranie do jak najszerszych grup mieszkańców. W tym kontekście, sytuacja gminy Wasilków wydaje się znacząco mniej korzystna niż w Dobrym Mieście lub Gniewkowie.

Na podstawie danych GUS dotyczących działalności lokalnych instytucji kultury można wywnioskować, że w większości przypadków wskaźniki gminy Wasilków nie odstają w wyraźny sposób od porównywanych JST. Z drugiej strony, Wasilków w żadnej z kategorii nie jest liderem, a w większości z nich wypada poniżej przeciętnej. Przytoczone statystyki mogą stanowić częściowy argument za tezą, że specyficzne położenie Wasilkowa jako miasta i gminy satelickiej wobec Białegostoku nie ułatwia rozwoju kultury na poziomie lokalnym, jednak z całą pewnością niektórych słabości, przede wszystkim związanych z niskim udziałem mieszkańców w lokalnej aktywności kulturalnej, nie da się wytłumaczyć wyłącznie tym czynnikiem. Dowodzą tego przykłady podobnych gmin o zdecydowanie lepszych wskaźnikach. Na niski poziom uczestnictwa w kulturze zwraca również uwagę Strategia Rozwoju Gminy, próbując wiązać ten problem między innymi z niedostatkami komunikacji pomiędzy organizatorami oferty i odbiorcami kultury[7] – ten wątek będzie powracał w badaniach jakościowych i ilościowych.

Funkcjonowanie instytucji kultury

Jak zostało już wspomniane wyżej na badanym terenie funkcjonują dwie gminne instytucje kultury: Miejski Ośrodek Animacji Kultury oraz Miejska Biblioteka Publiczna. W związku z posiadaną infrastrukturą oraz dotacjami podmiotowymi w dużej mierze decydują one o charakterze oferty kulturalnej w gminie. Co istotne, nie tylko w samym Wasilkowie, ale również w pozostałych miejscowościach. Poza miastem, MOAK posiada świetlice w Rybnikach, Studziankach, Nowodworcach, Dąbrówkach i Jurowcach. W Studziankach znajduje się również filia biblioteczna. Warto zwrócić uwagę, że poza świetlicą w Rybnikach, większość infrastruktury kulturalnej znajduje się w południowej i wschodniej części gminy. Tam też odbywa się większość zajęć prowadzonych przez instruktorów zatrudnionych przez MOAK – według danych za 2015 rok[8] w Wasilkowie było takich zajęć dwanaście, w

[6] Chociażby poprzez udział w programie Biblioteka+.
[7] E. Glińska, K. Krot, N. Brzostowski, *Strategia Rozwoju Gminy…*, s. 24.
[8] *Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury w Wasilkowie za okres 1 stycznia do 31 grudnia 2015 roku*, s. 1-2.

Jurowcach sześć, Studziankach pięć, w Dąbrówkach cztery, w Rybnikach natomiast wyłącznie zajęcia świetlicowe organizowane przez jedną pracownicę. W dalszej części tekstu będziemy zwracać uwagę na wskaźniki sugerujące również większą aktywność sektora pozarządowego właśnie w tej części gminy. Może to oznaczać nierównomierny rozwój i dostęp do kultury w poszczególnych częściach gminy. Co więcej, fakt że niektóre miejscowości z jej południowej części (Wasilków, Jurowce, Sochonie) są znacznie lepiej niż inne skomunikowane ze stolicą województwa poprzez sieć Białostockiej Komunikacji Miejskiej, może dodatkowo różnicować możliwości i style uczestnictwa w kulturze mieszkańców.

Na podstawie sprawozdania z działalności MOAK-u za rok 2015 można określić liczbę i charakter wydarzeń kulturalnych organizowanych lub współorganizowanych przez ośrodek. W zestawieniu poniżej znajduje się 65 wydarzeń. Podzielono je na kategorie, skonstruowane w taki sposób, aby móc porównać wasilkowską ofertę kulturalną z wynikami badania kalendarza kultury w Białymstoku[9].

Tabela 4. Wydarzenia kulturalne w 2015 r. organizowane i współorganizowane przez MOAK

Kategoria wydarzenia	Liczba wydarzeń	Kategoria wydarzenia	Liczba wydarzeń
Festyn, piknik, dni miejscowości	9	Pokaz/seans filmowy	4
Impreza sportowo-rekreacyjna	8	Prelekcja, prezentacja	3
Warsztaty artystyczne	6	Wycieczka, rajd	3
Święto okolicznościowe	6	Konkurs, turniej	3
Zajęcia dla dzieci	6	Warsztaty edukacyjne	2
Koncert, występ estradowy	5	Festiwal	1
Spektakl teatralny	4	Konferencja, seminarium	1
Dyskoteka, potańcówka, bal	4		

Źródło: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury w Wasilkowie za okres 1 stycznia do 31 grudnia 2015 roku, opracowanie własne.

[9] M. Skowrońska i in., *Spacer po utartych ścieżkach. O spotkaniach białostoczan z kulturą,* Białystok 2014, s. 61-72.

Można zauważyć, że w ofercie MOAK-u dominują dwa typy imprez. Do pierwszego z nich można zaliczyć przede wszystkim powtarzające się wydarzenia związane z cyklem rocznym (np. dni miejscowości, dożynki, powitanie lata, imprezy towarzyszące obchodom świąt państwowych i religijnych) oraz wydarzenia o charakterze masowym – ludycznym, sportowym lub rekreacyjnym. Do drugiego, zajęcia łączące rozrywkę z edukacją kulturową (np. warsztaty artystyczne, edukacyjne, zajęcia świetlicowe, wycieczki) skierowane przede wszystkim do mniejszych, precyzyjnie wytypowanych grup odbiorców. W przypadku Wasilkowa są to przede wszystkim uczniowie szkół z terenu gminy oraz seniorzy. Takie kategorie odbiorców wydają się naturalne przynajmniej z dwóch powodów – zazwyczaj są to grupy posiadające stosunkowo dużo czasu wolnego, a jednocześnie nie tak mobilne jak osoby w wieku produkcyjnym, w związku z czym ich uczestnictwo w kulturze w Białymstoku może być utrudnione lub niemożliwe. Z drugiej strony, z punktu widzenia rozwoju oddolnego potencjału kreatywności mieszkańców gminy, być może oferta powinna być także precyzyjnie kierowana do grup osób dorosłych, które mogłyby później stać się liderami czy animatorami kultury, na poziomie społeczności gminnej, mieszkańców miejscowości czy nawet własnej rodziny[10].

W porównaniu z białostocką ofertą kulturalną widać dość wyraźnie, że wśród wydarzeń MOAK-u więcej jest wydarzeń stosunkowo łatwych w odbiorze, nie wymagających określonego przygotowania czy kompetencji kulturowych[11]. Rzadziej – szczególnie w porównaniu ze stolicą województwa – pojawiają się spektakle teatralne, konferencje i seminaria, brakuje wystaw, wernisaży, spotkań autorskich, happeningów i tym podobnych wydarzeń. Częściowo można wiązać to z pewnością z brakami w infrastrukturze, częściowo z konkurencyjnością oferty białostockiej, należy jednak pamiętać, że w związku z tym, pewien odsetek mieszkańców gminy (z miejscowości bardziej oddalonych od Białegostoku lub grup, dla których komunikacja stanowi problem) może mieć znacznie utrudniony kontakt z kulturą wymagającą.

Druga z omawianych instytucji kultury działających na terenie gminy, Miejska Biblioteka Publiczna, prócz działań związanych z zarządzaniem i udostępnianiem

[10] Przyjazne rodzinie warunki życia są elementem wizji gminy wpisanej do jej Strategii Rozwoju. Por. E. Glińska, K. Krot, N. Brzostowski, *Strategia Rozwoju Gminy…,* s. 78.

[11] W niniejszym opracowaniu staramy się unikać określenia „kultura wysoka", które w naszym przekonaniu niezbyt dobrze odpowiada współczesnej ofercie i uczestnictwu w kulturze. W zamian posługujemy się pojęciem kultury wymagającej, czyli takiej, która w przekonaniu odbiorców wiąże się z koniecznością pogłębionej, krytycznej refleksji oraz wymaga określonego przygotowania, kompetencji kulturowych.

księgozbioru organizuje również ofertę kulturalną. Na podstawie danych zastanych na stronie internetowej instytucji można ustalić, że – nie licząc wydarzeń współorganizowanych z MOAK-iem – Biblioteka przygotowała w 2015 r. 18 wydarzeń kulturalnych w następujących kategoriach:

Tabela 5. Wydarzenia kulturalne w 2015 r. organizowane przez Miejską Bibliotekę Publiczną

Kategoria wydarzenia	Liczba wydarzeń	Kategoria wydarzenia	Liczba wydarzeń
Prelekcja, prezentacja	5	Wystawa, Wernisaż	1
Konkurs, turniej	4	Festiwal	1
Konferencja, seminarium	2	Spotkanie autorskie	1
Spektakl teatralny	2	Warsztaty artystyczne	1
Zajęcia dla dzieci	1		

Źródło: Miejska Biblioteka Publiczna w Wasilkowie, opracowanie własne.

Można więc zauważyć, że oferta biblioteczna w większym stopniu jest zorientowana na wydarzenia oparte na bezpośrednim kontakcie, na przykład spotkaniach z twórcami, debatach. Jest więc raczej uzupełnieniem niż dublowaniem oferty MOAK-u, z większą liczbą wydarzeń wymagających. Natomiast, podobnie jak w przypadku Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury, istotna część wydarzeń została skierowana przede wszystkim do dzieci i młodzieży szkolnej (konkursy, spektakle, warsztaty, wystawy) co sprawia, że Biblioteka, pomimo ciekawej i zróżnicowanej oferty kulturalnej, nie jest dość popularnym miejscem udziału w życiu kulturalnym dorosłych mieszkańców gminy (por. również wskaźniki czytelników). Z badań jakościowych wynika, że pojawiło się w ostatnim czasie kilka propozycji dla nich – np. pokazy filmów i spotkania autorskie, zajęcia poświęcone edukacji finansowej skierowane do seniorów, a także spotkania z doulą dla przyszłych matek. Ta aktywność biblioteki jest jednak znana małej liczbie badanych.

Działalność organizacji pozarządowych w zakresie kultury

Dane znajdujące się w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS) oraz bazie organizacji pozarządowych ngo.pl, pokazują, że w gminie Wasilków jest obecnie zarejestrowanych 20 organizacji pozarządowych, dla których jednym z obszarów działania jest kultura. Oczywiście,

słabością danych zebranych w ten sposób jest fakt, że nie wszystkie zarejestrowane organizacje rzeczywiście działają. Ponadto, bazy obejmują jedynie organizacje formalnie zarejestrowane, pomijając nieformalną, oddolną działalność mieszkańców, nieraz bardzo widoczną i skuteczną. Niemniej jednak analiza danych dostępnych w tych bazach pozwala w pewnym przybliżeniu scharakteryzować potencjał lokalnego trzeciego sektora działającego na rzecz kultury.

Spośród zarejestrowanych organizacji osiem ma siedzibę w Wasilkowie, pięć w Nowodworcach, po dwa w Sochoniach, Studziankach, Dąbrówkach oraz jedna w Rybnikach. W większości są to miejscowości znajdujące się w południowej i wschodniej części gminy, te same w których istnieje stosunkowo najlepiej rozwinięta infrastruktura i oferta kulturalna.

Baza KRS pozwala na wgląd w dane osób zajmujących stanowiska w zarządach fundacji i stowarzyszeń. Trudno jest, co prawda, wnioskować na tej podstawie o wszystkich osobach zaangażowanych w działania danej organizacji, bądź też ocenić stopień aktywności poszczególnych członków, niemniej jednak warto przyjrzeć się samej strukturze demograficznej zarządów organizacji trzeciego sektora. Można bowiem w przybliżeniu uznać, że osoby pełniące funkcje w organizacjach – nawet jeśli nie są najaktywniejszą grupą działaczy, przerzucając na przykład część obowiązków na młodych wolontariuszy – inicjują, zatwierdzają lub kontrolują działania swoich organizacji, tym samym współtworząc lokalne życie kulturalne. Dla wszystkich analizowanych organizacji pozarządowych obliczono wartość mediany (wartości środkowej) wieku członków ich zarządu. Wyniki przedstawia tabela poniżej.

Tabela 6. Mediana wieku członków zarządu wasilkowskich organizacji pozarządowych

	Wiek			
	30-39	40-49	50-59	60+
Liczba organizacji	7	6	2	4

Źródło: KRS, opracowanie własne.

Tabela pokazuje, że mediana wieku członków zarządu w większości wasilkowskich organizacji pozarządowych zajmujących się kulturą wynosi pomiędzy 30 a 49 lat. Może to oznaczać, że są to organizacje z relatywnie młodą kadrą, mające potencjał aktywnego działania i rozwoju, choć z drugiej strony, jeśli są to osoby zawodowo czynne i pracujące w

Białymstoku, ich aktywność pozarządowa może być ograniczona brakiem czasu lub niezbyt głęboką znajomością potrzeb gminy Wasilków. Dokładniejsza interpretacja wymaga tutaj użycia innych metod badawczych. Na podstawie analizy danych można natomiast stwierdzić, że omawiany rozkład wiekowy w organizacjach pokrywa się generalnie z ogólnym rozkładem demograficznym w gminie, w którym kategorie wiekowe 30-39 oraz 40-49 lat należą do najliczniejszych. Jeśli chodzi o udział płci wśród badanej grupy to, wyłączając typowo sfeminizowane (koła gospodyń wiejskich) i zmaskulinizowane (ochotnicze straże pożarne) organizacje, dość wyraźnie zaznacza się przewaga działających w organizacjach kobiet – w zarządach jest ich 64, przy 47 mężczyznach. Powszechnie uznaje się jednak, że przewaga kobiet w sferze kultury jest jej cechą charakterystyczną.

Dane z KRS pozwalają również zobaczyć, czy poszczególni działacze pełnią funkcje członków zarządu w więcej niż jednej organizacji. Powszechność takich sytuacji mogłaby świadczyć o wysokim stopniu integracji i współpracy lokalnego środowiska organizacji pozarządowych, jednak w gminie Wasilków tylko dwie z badanych organizacji łączą wspólni członkowie zarządu.

Pomimo faktu, że przytoczone informacje nie pozwalają na stworzenie dokładnego profilu przedstawiciela trzeciego sektora w gminie, wydaje się, że w sferze kultury działa przynajmniej kilkadziesiąt osób z różnych pokoleń i różnej płci, z widoczną przewagą kobiet. Z pewnością jest to dość istotny potencjał, który należy brać pod uwagę przy projektowaniu lokalnej polityki kulturalnej.

Część ilościowa

Badaniem kwestionariuszowym objęto 173 osoby dobrane celowo. Rozkład wieku badanych okazał się zbliżony do rozkładu wszystkich mieszkańców gminy z najliczniej reprezentowaną grupą trzydziesto- i czterdziestolatków. Jeżeli chodzi o rozkład płci, udział kobiet w całej gminie wynosi około 51,4%, ale zwyczajowo przyjmuje się, że w grupie osób zajmujących się animacją życia kulturalnego, jak również wśród odbiorców kultury kobiety mają wyraźniejszą przewagę. Wspomniano o tym wyżej, przy okazji analizy demografii członków zarządu organizacji pozarządowych. W tej grupie kobiety stanowiły 57,5%. W badaniu ilościowym przewaga kobiet okazała się jeszcze większa – kobietami było ok. 79%

ankietowanych. Jeśli chodzi o miejsce zamieszkania, według informacji GUS z 2014 roku, mieszkańcy Wasilkowa stanowią ok. 69% wszystkich mieszkańców gminy, w badaniu odsetek ten jest nieco mniejszy i wynosi 63,3%[12].

Ocena oferty kulturalnej i praktyki uczestnictwa w kulturze

Osoby objęte badaniem zostały zapytane o ogólną wiedzę na temat oferty kulturalnej w gminie Wasilków oraz jej ocenę. Można się spodziewać, że w badanej grupie znalazły się osoby ponadprzeciętnie zainteresowane i zaangażowane w sprawy kultury w Wasilkowie. Przypuszczenie takie potwierdza rozkład odpowiedzi na pytanie o znajomość lokalnej oferty kulturalnej. Tylko 15% badanych uważa, że zna lokalną ofertę słabo lub bardzo słabo, 39,3% zna ją w stopniu przeciętnym, a 45,7% ponadprzeciętnie.

Badani zostali poproszeni także o ogólną ocenę znanej przez nich oferty. Okazuje się, że jest ona dość krytyczna, ponad 40% respondentów ocenia ją słabo lub bardzo słabo, nieco powyżej 20% dobrze lub bardzo dobrze. Dokładny rozkład wyników przedstawia wykres poniżej.

Wykres 1. Jak ogólnie ocenił(a)/by Pan(i) ofertę kulturalną w gminie Wasilków?

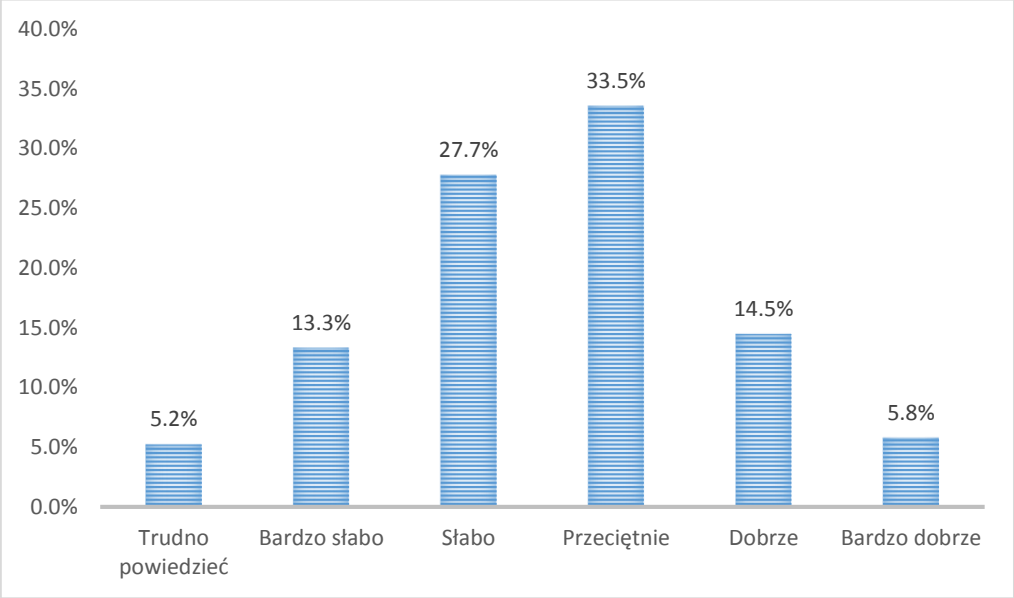

Źródło: opracowanie własne, N=173[13].

[12] Dane BDL GUS na 31.12.2014.

[13] Wartość N oznacza liczbę odpowiedzi na konkretne pytanie. Różni się ona w poszczególnych przypadkach, ponieważ w ankietach wypełnianych samodzielnie niektórzy badani pozostawili część pytań bez odpowiedzi.

W badanej grupie nie widać istotnej zależności pomiędzy deklarowaną wiedzą na temat oferty, a jej oceną, co oznacza, że zarówno słabo jak i dobrze poinformowani o ofercie oceniali ją w podobny sposób.

Kolejna bateria pytań w kwestionariuszu dotyczyła praktyk uczestnictwa w kulturze. Na tej podstawie próbowano ustalić jak często badani korzystają z wydarzeń kulturalnych, na jakie wydarzenia uczęszczają najchętniej, czy korzystają z oferty kulturalnej w Białymstoku oraz czy różni się to od uczestnictwa w kulturze w Wasilkowie. Większość z badanych (około 2/3), jak deklaruje, uczestniczy w wydarzeniach kulturalnych kilka razy do roku, a więc niezbyt często. Grupa korzystająca z oferty kulturalnej najczęściej, przynajmniej raz w miesiącu to niecałe 20%. Szczegółowe wyniki przedstawia wykres poniżej.

Wykres 2. Jak często uczestniczy Pan(i) w wydarzeniach kulturalnych?

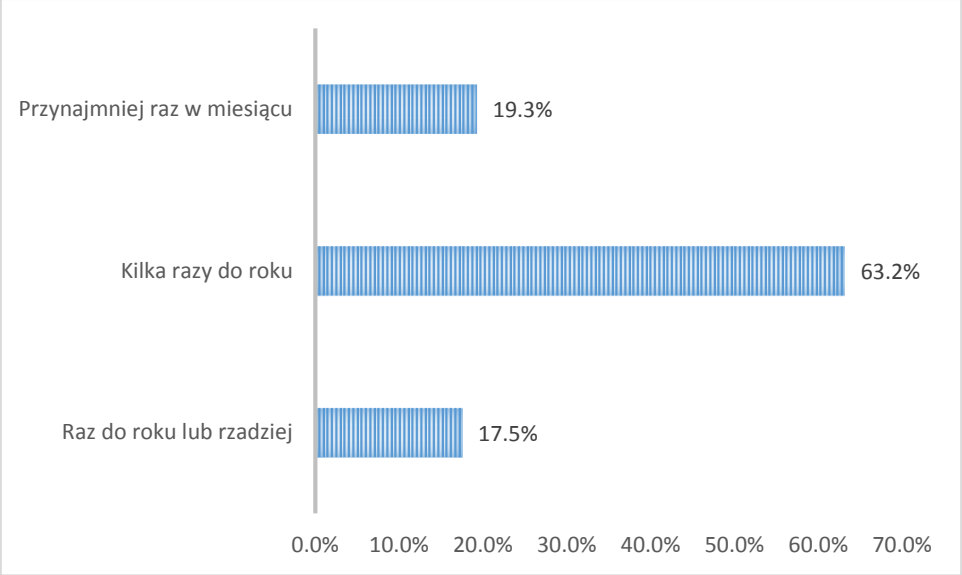

Źródło: opracowanie własne, N=171.

Można przypuszczać, że wskaźnik najbardziej aktywnych odbiorców kultury w całej społeczności gminy Wasilków jest jeszcze niższy. Z jednej strony może to wynikać po prostu z niewystarczającej ilościowo i jakościowo oferty kulturalnej. Wywiady jakościowe prowadzą jednak również do spostrzeżeń, że istotna część lokalnej społeczności nie odczuwa wyraźnej potrzeby uczestnictwa w kulturze. Co więcej, część mieszkańców, nie spodziewając się w

Papierowa wersja ankiety, ze względu na ograniczenia techniczne, nie zawierała również wszystkich pytań dostępnych w badaniu internetowym.

najbliższej okolicy atrakcyjnych wydarzeń na wysokim poziomie, stopniowo ogranicza swoje uczestnictwo w kulturze w ogóle. W związku z tym, wydaje się, że wszelkie działania aktywizujące powinny być dość precyzyjnie projektowane i promowane, aby stopniowo zwiększać uczestnictwo w kulturze w społeczności lokalnej.

Jednym z istotnych elementów specyfiki gminy Wasilków – opisywanym już wcześniej – jest naturalnie jej położenie w bezpośrednim sąsiedztwie Białegostoku. Dlatego też zespół badawczy uznał za istotne ustalenie w jakim stopniu mieszkańcy Wasilkowa zaspokajają swoje potrzeby kulturalne w swojej gminie, a na ile w stolicy województwa. Odpowiedzi na pytanie, w której z miejscowości badani najczęściej uczestniczą w wydarzeniach kulturalnych rozłożyły się niemal po równo, co pokazuje wykres poniżej.

Wykres 3. Gdzie najczęściej uczestniczy Pan(i) w wydarzeniach kulturalnych?

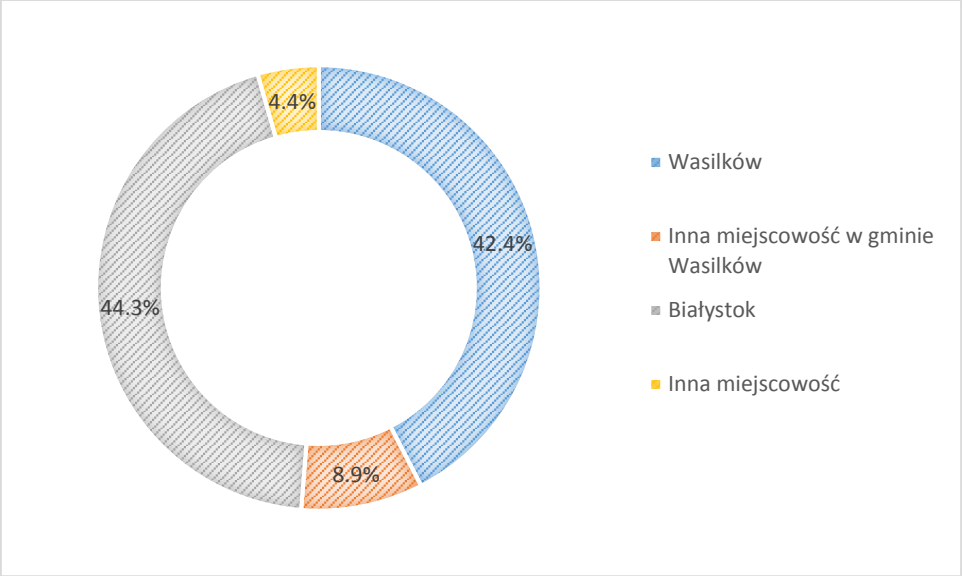

Źródło: opracowanie własne, N=158.

Badanie pokazuje, że wśród mieszkańców, którzy częściej uczestniczą w wydarzeniach kulturalnych w Białymstoku więcej jest osób zamożnych, lepiej wykształconych oraz pracujących w stolicy województwa. Sugeruje to, że przynajmniej dla części mieszkańców oferta kulturalna w Wasilkowie niekoniecznie jest świadomym wyborem, lecz raczej koniecznością, gdy dojazd na wydarzenia w Białymstoku okazuje się zbyt trudny lub kosztowny. Wiąże się to również z poruszanym w wywiadach jakościowych wątkiem nowych mieszkańców, dla których – choć mieszkają w gminie Wasilków – życie codzienne pozostaje w ścisłym związku z Białymstokiem. Dlatego też istotne wydało się porównanie w jakich wydarzeniach kulturalnych uczestniczą badani w Wasilkowie, a w jakich w Białymstoku.

Okazuje się, że dwie najpopularniejsze kategorie wydarzeń w obu miastach to festyny i pikniki oraz koncerty i inne występy estradowe. Wyraźnie więcej wskazań na festyny i pikniki w przypadku Wasilkowa oraz na koncerty i inne występy estradowe w Białymstoku wiążą się najprawdopodobniej z ogólną specyfiką oferty kulturalnej w tych miastach, niemniej wskazania badanych sugerują, że najchętniej biorą oni udział w wydarzeniach o charakterze ludycznym, które w wielu przypadkach mogłyby wyglądać podobnie zarówno w Wasilkowie jak i w Białymstoku. Następne wskazania pokazują jednak pewne zróżnicowanie. Białystok jest wybierany jako miejsce, w którym można zetknąć się z kulturą wymagająca: obejrzeć spektakl, wystawę lub film. Ma to, naturalnie, związek z białostocką infrastrukturą kulturalną – funkcjonowaniem sieciowych kin, muzeów, galerii oraz stacjonarnych, instytucjonalnych teatrów. Tymczasem w Wasilkowie kolejne wskazania pokazują, że jest to miejsce raczej na wydarzenia bardziej kameralne i – potencjalnie – precyzyjnie skierowane do konkretnego grona odbiorców, to znaczy różnego rodzaju warsztaty, spotkania z ciekawymi ludźmi czy pokazy filmów, które w tym przypadku często są w istocie pokazami połączonymi z dyskusją lub spotkaniem z twórcami. Pokazuje to, być może, niszę, którą miejscowi twórcy oferty kulturalnej powinni pielęgnować i rozwijać. Pełną listę odpowiedzi na pytanie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Na jakiego typu wydarzenia kulturalne uczęszcza Pan(i) najchętniej?

Wasilków		Białystok	
Kategoria wydarzeń	**Liczba wskazań**	**Kategoria wydarzeń**	**Liczba wskazań**
Festyny i pikniki	120	Koncerty i inne występy estradowe	104
Koncerty i inne występy estradowe	83	Festyny i pikniki	77
Warsztaty (artystyczne, edukacyjne, sztuki ludowej itp.)	57	Pokazy filmów	68
Spotkania autorskie, spotkania z ciekawymi ludźmi	30	Spektakle	64
Pokazy filmów	27	Wystawy	45
Dancingi, potańcówki, dyskoteki	19	Dancingi, potańcówki, dyskoteki	36
Spektakle	18	Warsztaty (artystyczne, edukacyjne, sztuki ludowej itp.)	34
Wystawy	14	Spotkania autorskie, spotkania z ciekawymi ludźmi.	20

Źródło: opracowanie własne, N=173.

Osobne pytanie dotyczyło uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych w poszczególnych miejscowościach gminy Wasilków. Miało ono na celu zebranie dodatkowych informacji dotyczących zróżnicowania oferty kulturalnej w przestrzeni gminy, tym razem z perspektywy odbiorców. Udział mieszkańców samego Wasilkowa w stosunku do wszystkich mieszkańców gminy był w grupie badanych nieco niższy rzeczywistego i wyniósł 63,7% (w rzeczywistości jest to ok. 69%). Większość badanych (84%) uczestniczyło w ciągu ostatniego roku w jakimś wydarzeniu kulturalnym w Wasilkowie. W dalszej kolejności wskazywano na miejscowości dysponujące infrastrukturą w postaci świetlic czy budynków OSP oraz aktywnymi organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze kultury, a więc: Studzianki, Nowodworce, Jurowce, Sochonie, Dąbrówki i Rybniki. Pojedyncze wskazania otrzymały również Osowicze, Horodnianka, Sielachowskie, Wólka Poduchowna, Wólka-Przedmieście, Katrynka i Woroszyły. Najpopularniejsze wskazania przedstawione są w tabeli poniżej.

Tabela 8. Czy w ciągu ostatniego roku zdarzyło się Pan(i) uczestniczyć w jakimkolwiek wydarzeniu kulturalnym w poniższych miejscowościach z terenu gminy Wasilków?

Miejscowość	Liczba wskazań
Wasilków	146
Studzianki	28
Nowodworce	22
Jurowce	18
Sochonie	17
Dąbrówki	16
Rybniki	15
Osowicze	8
Pozostałe miejscowości	10

Źródło: opracowanie własne, N=173.

Prawie 40% badanych uczestniczyło w zeszłym roku w wydarzeniach kulturalnych w więcej niż jednej miejscowości. W tym gronie, istotną grupą są mieszkańcy wsi, którzy uczestniczyli w imprezach w swoim miejscu zamieszkania oraz w Wasilkowie. Takie deklaracje złożyło prawie 2/3 uczestniczących w badaniu mieszkańców wsi. Zdarzały się również przypadki, w których mieszkańcy Wasilkowa uczestniczyli w wydarzeniach w innych miejscowościach w gminie – zadeklarowało to ok. 30% badanych wasilkowian.

Ocena Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury

W związku z istotną rolą Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury w gminie, cała bateria pytań została poświęcona opiniom na temat jego działalności. W pierwszej kolejności badani zostali spytani o to, jak często korzystają z wydarzeń organizowanych przez MOAK oraz jak ogólnie oceniają ofertę kulturalną przygotowaną przez tę instytucję. Okazuje się, że ponad połowa badanych, jak deklaruje, uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez Ośrodek bardzo rzadko, nie częściej niż raz w roku, podczas gdy grupa najczęstszych uczestników wynosi 12,7%. Może to oznaczać brak dopasowania oferty do potrzeb mieszkańców, ale również – prawdopodobnie – niewystarczającą skuteczność promocji wydarzeń. Co prawda badani deklarowali, że dość dobrze znają lokalną ofertę kulturalną, ale – jak pokazują zarówno badania ilościowe jak i jakościowe – podstawowym kanałem komunikacji o wydarzeniach kulturalnych w gminie jest poczta pantoflowa. Może być więc tak, że niekiedy informacje o wydarzeniach w ogóle nie docierają do potencjalnej publiczności. W przypadku takiej formy komunikacji część odbiorców może również nie być w pełni świadoma faktu, że (współ)organizatorem konkretnego wydarzenia jest MOAK. Rozkład odpowiedzi na omawiane pytanie zaprezentowano na wykresie poniżej.

Wykres 4. Jak często korzysta Pan(i) z wydarzeń lub zajęć organizowanych przez Miejski Ośrodek Animacji Kultury (MOAK) w Wasilkowie?

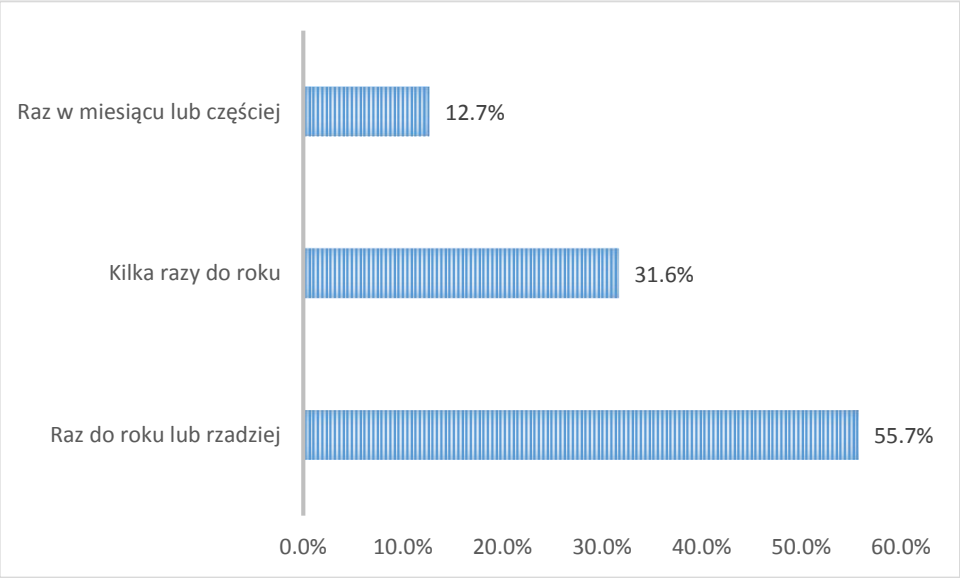

Źródło: opracowanie własne, N=79.

Osoby, które przynajmniej sporadycznie uczestniczą w wydarzeniach organizowanych przez MOAK zostały poproszone o ogólną ocenę oferty Ośrodka. Wykres poniżej pokazuje, że odpowiedzi na to pytanie przypominają rozkład normalny, to znaczy najwięcej badanych ocenia ją przeciętnie, a stosunkowo mniej, w podobnych proporcjach, dobrze lub źle. Warto zwrócić uwagę, że taki rozkład odpowiedzi może wiązać się z faktem, że istotna część badanych rzadko uczestnicy w wydarzeniach przygotowanych przez MOAK. Nie mając dużych doświadczeń czy bardzo dokładnej wiedzy na temat oferty Ośrodka przeciętna ocena może być rozumiana jako deklaracja neutralności wobec jego aktywności. W badanej grupie nie stwierdzono też związku pomiędzy oceną oferty MOAK, a wykształceniem czy sytuacją ekonomiczną badanych.

Wykres 5. Jak ogólnie ocenia Pan(i) ofertę Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury (MOAK-u) w Wasilkowie

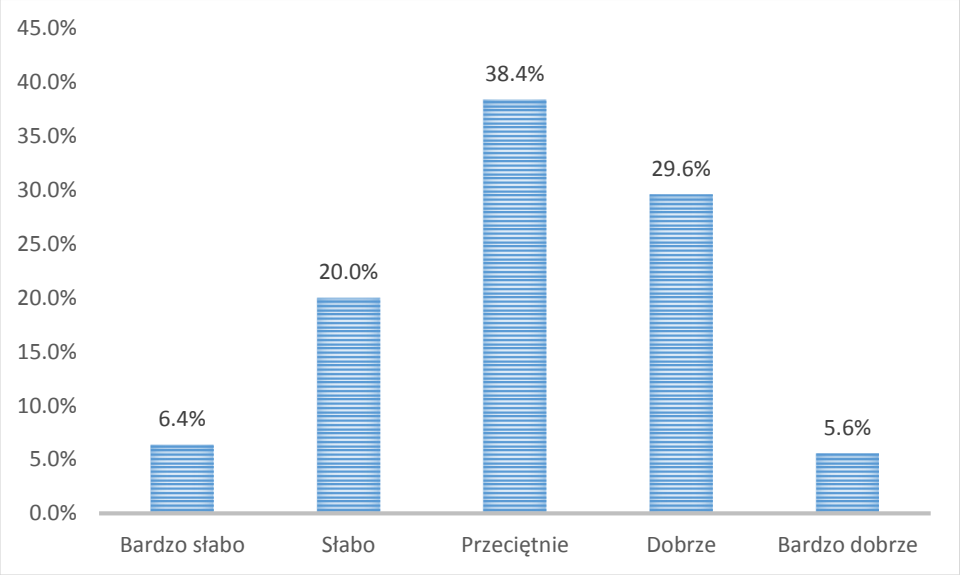

Źródło: opracowanie własne, N=125.

Osoby, które przynajmniej sporadycznie korzystają z oferty MOAK-u, miały również za zadanie ustosunkować się do szeregu opinii na temat Ośrodka w skali od „zdecydowanie się nie zgadzam", do „zdecydowanie się zgadzam". Miało to na celu stworzenie bardziej pogłębionego obrazu tej instytucji w oczach społeczności lokalnej. W pierwszej kolejności warto zwrócić uwagę na fakt, że przy większości ze zdań, do których należało się ustosunkować, wysokie wskaźniki miała odpowiedź neutralna „ani się zgadzam, ani się nie

zgadzam” oraz faktyczna rezygnacja z odpowiedzi, czyli deklaracja „nie wiem/trudno powiedzieć” (suma tych dwóch odpowiedzi waha się w poszczególnych przypadkach od 30% do 42,5%). Można to potraktować jako interesujący wynik pokazujący, że MOAK w Wasilkowie dla dużej grupy mieszkańców – nawet tych potencjalnie bardziej zainteresowanych sprawami kultury – nie posiada wyrazistego wizerunku. Jest to prawdopodobnie instytucja mało widoczna czy nijaka, której być może nie krytykuje się, ale o której równie trudno powiedzieć jest coś dobrego.

Tabela 9. Opinie dotyczące Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury w Wasilkowie.

	Odpowiedzi w procentach						
	Zdecydowanie się nie zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Ani się zgadzam, ani się nie	Raczej się zgadzam	Zdecydowanie się zgadzam	Nie wiem / trudno powiedzieć	SUMA:
MOAK wspiera ważne i potrzebne akcje dla społeczności lokalnej.	11,7	10,0	19,2	37,5	10,8	10,8	100
MOAK to instytucja, dzięki której częściej korzystam z kultury.	15,0	15,0	19,2	30,0	7,5	13,3	100
W MOAK-u każdy znajdzie coś dla siebie.	15,0	18,3	27,5	19,2	10,8	9,2	100
MOAK to instytucja, która nie zmienia się zbytnio.	6,7	7,5	22,5	24,2	25,0	14,2	100
MOAK to instytucja, w której wypada bywać.	17,5	11,7	30,0	20,8	7,5	12,5	100
Do MOAK-u uczęszcza wiele osób, które znam.	16,7	18,3	17,5	19,2	9,2	19,2	100
Budynek MOAK-u jest dobrze przystosowany do odbioru kultury.	28,3	20,0	18,3	12,5	5,8	15,0	100
Budynek MOAK-u jest łatwo dostępny dla mieszkańców.	17,5	15,8	16,7	20,8	10,8	18,3	100

Źródło: opracowanie własne, N=120.

Większość badanych (48,3%) zgadza się, że MOAK wspiera ważne i potrzebne akcje dla społeczności lokalnej. Również większość, choć mniej wyraźna (37,5%) uważa, że dzięki Ośrodkowi częściej korzysta z kultury (nie zgadza się z tym stwierdzeniem 30% badanych). Jednak z drugiej strony badani nie uważają, że w MOAK-u każdy może znaleźć coś dla siebie

(33,3%), są również zdania, że Ośrodek nie zmienia się zbytnio (49,2%). O ile więc pozytywna ocena wagi Ośrodka dla życia lokalnego może wiązać się z faktem, że jest to właściwie jedyna – nie licząc biblioteki oraz muzeum wsi – instytucja kultury działająca na terenie gminy, o tyle nie jest to instytucja, która potrafi w elastyczny i atrakcyjny sposób zaspokajać potrzeby jej mieszkańców. Nie jest również podmiotem, który przyciąga do siebie odbiorców, co pokazały już odpowiedzi na poprzednie pytania. Znajduje to także potwierdzenie w fakcie, że 35% badanych twierdzi, iż do MOAK-u nie uczęszcza wielu ich znajomych. Osobną kwestią jest słaba ocena infrastruktury Ośrodka. Budynek, tu rozumiany przede wszystkim jako świetlica przy ul. Dwornej w Wasilkowie, według 48,3% badanych nie jest dobrze przystosowany do odbioru kultury.

Jak zostało już wspomniane, w czasie badania jakościowego kilkakrotnie zwracano uwagę na fakt, że podstawowym kanałem komunikacji o wydarzeniach kulturalnych w gminie jest poczta pantoflowa. Potwierdza to również badanie kwestionariuszowe. Na pytanie o to, skąd czerpią informację o wydarzeniach, respondenci w pierwszej kolejności wspominali o rodzinie i znajomych, a następnie o stronach internetowych; plakatach, billboardach, słupach ogłoszeniowych oraz portalach społecznościowych (przede wszystkim Facebook). Pozostałe kanały informacji były wskazywane o wiele rzadziej, co pokazuje wykres poniżej.

Wykres 6. Skąd czerpie Pan(i) wiedzę na temat wydarzeń kulturalnych organizowanych w gminie Wasilków?

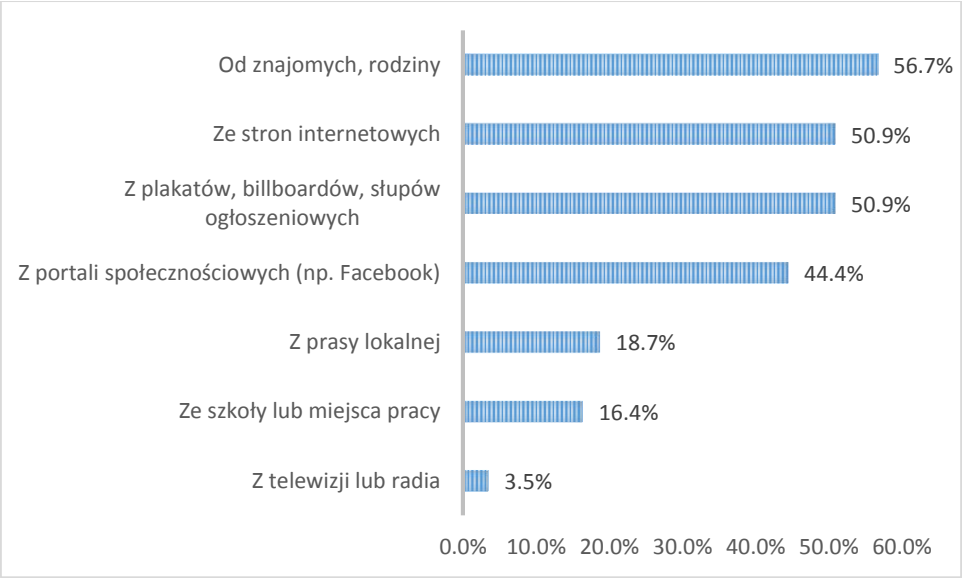

Źródło: opracowanie własne, N=171.

Należy uznać, że wzajemne informowanie się mieszkańców o wydarzeniach ma swoje plusy – informacja od bliskiej osoby może być jednocześnie zachętą do uczestnictwa w wydarzeniu, tym bardziej, że duża część odbiorców kultury nie lubi lub nie chce robić tego w pojedynkę. Z drugiej jednak strony, taki kanał komunikacji jest skazany na zawodność w przypadku większych grup odbiorców – informacja rozprzestrzenia się stosunkowo wolno, może być mylna lub niewystarczająca, potencjalnie wyklucza mieszkańców pozostających poza środowiskami kulturotwórczymi itd. Tym samym wydaje się, że w celu polepszenia komunikacji dotyczącej oferty kulturalnej, organizatorzy powinni przede wszystkim rozwijać system informacji w Internecie (strony oraz profile Facebook organizatorów), komunikację bezpośrednią – mail, newsletter oraz poprzez dobrze rozmieszczony system słupów ogłoszeniowych, tablic informacyjnych itp.

Kapitał społeczny i kulturowy mieszkańców

Kolejna bateria pytań dotyczyła kwestii lokalnego kapitału społecznego i kulturowego. Innymi słowy, chodziło o ustalenie oddolnej aktywności mieszkańców w sferze kultury, widoczności w lokalnym krajobrazie kulturowym organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych, oszacowanie możliwości twórczych i organizatorskich mieszkańców gminy. W tym miejscu jeszcze raz warto podkreślić, że wyniki badania ilościowego nie są reprezentatywne dla całej populacji gminy, niemniej dobór próby do badania sugeruje, że przebadani mieszkańcy należą do bardziej zainteresowanej kulturą i aktywniejszej na tym polu części społeczności.

Mniej więcej co piąty z badanych (21,6%) zadeklarował, że udziela się jako członek zespołu amatorskiego, klubu, kółka zainteresowań, chóru itp. Najczęściej były to osoby związane z grupami seniorskimi (Aktywni 50+, Klub Seniora), członkowie chórów i grup tanecznych, uczestnicy warsztatów artystycznych i rękodzielniczych, harcerze, sportowcy, przedstawicielki kół gospodyń wiejskich. Wśród nich, nieznaczna większość (58,6%) mieszka w Wasilkowie, pozostali przede wszystkim w tych wsiach, w których aktywność kulturalna jest stosunkowo bardziej widoczna – Studziankach, Rybnikach, Jurowcach, Sochoniach (brakowało natomiast odpowiedzi Nowodworce). Dwudziestu pięciu badanych uważa się też za twórców kultury.

Niemal połowa badanych (47,4%) deklaruje, że kiedykolwiek brało udział w organizacji wydarzeń kulturalnych na terenie gminy Wasilków. Choć nie wszyscy z tej grupy udzielili odpowiedzi na prośbę o podanie konkretnych wydarzeń, przy których pracowali, badacze uzyskali łącznie 133 wskazania takich działań. Odpowiedzi te, o różnym stopniu ogólności zostały następnie podzielone na 13 kategorii. Kategorie są stosunkowo szerokie i skupiają się głównie na formie wydarzeń (np. warsztaty, koncerty, festyny i pikniki) lub docelowym odbiorcy (zajęcia dla dzieci). Wyjątkiem są Dni Wasilkowa, które zostały wyodrębnione ze względu na dużą liczbę wskazań oraz wagę wydarzenia w lokalnym kalendarzu kultury. Kategoria „inne" obejmuje pojedyncze wskazania wydarzeń o zróżnicowanym charakterze, a także odpowiedzi niejednoznaczne, które trudno było gdziekolwiek dopasować.

Odpowiedzi pokazują, że badani często włączają się w organizację takich typów wydarzeń, w których sami chętnie uczestniczą. Z jednej strony są to typowe imprezy ludyczne, przede wszystkim różnego rodzaju festyny i pikniki, z drugiej zajęcia skierowane do niewielkich, często wyraźnie sprecyzowanych grup mieszkańców (dzieci, członkowie chóru, grupy warsztatowe). Dość wyraźnie widoczne jest również zaangażowanie w organizację wydarzeń sportowych. Pełen rozkład odpowiedzi został przedstawiony na wykresie poniżej.

Wykres 7. Wydarzenia kulturalne organizowane przez badanych.

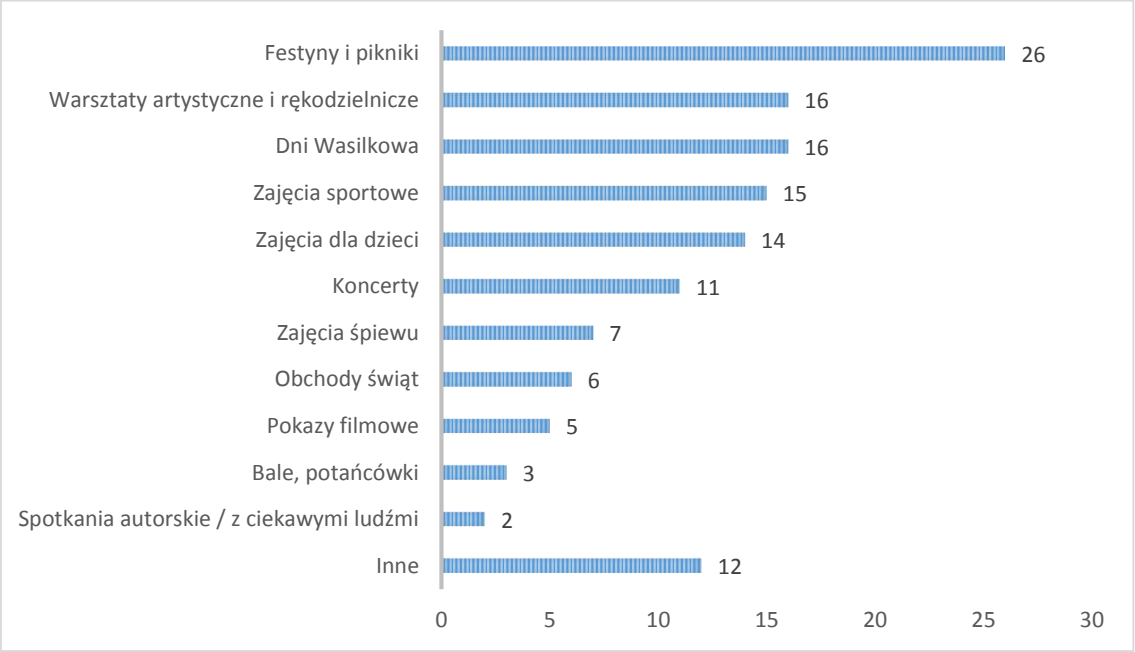

Źródło: opracowanie własne, N=81.

Badani zostali również poproszeni o wskazanie w organizację jakiego rodzaju wydarzeń chcieliby lub mogli włączyć się osobiście. 31 respondentów udzieliło łącznie 47 odpowiedzi. Pytanie to miało ogólnie nakreślić zarówno charakter oddolnego potencjału tworzenia oferty kulturalnej jak również wskazać, jakiego rodzaju wydarzenia są przez mieszkańców gminy najbardziej oczekiwane. Wyniki pokazują, że badani najchętniej wzięliby udział w organizacji tego rodzaju wydarzeń, jakie już są w gminie Wasilków obecne, bądź w których organizacji uczestniczyli już wcześniej. Najczęściej wskazywano więc warsztaty artystyczne i rękodzielnicze, festyny i pikniki, zajęcia sportowe oraz koncerty. W dalszej kolejności pojawiają się jednak również propozycje zorganizowania oferty kojarzonej raczej z kulturą wymagającą, to jest wystawy oraz spektakle teatralne. Trzykrotnie pojawiła się odpowiedź „wszystkich" lub „jakichkolwiek", co można uznać za formę oceny obecnej oferty kulturalnej w gminie, wyraz jej niedostatku. Kategorie odpowiedzi zaprezentowano na wykresie poniżej.

Wykres 8. Do organizacji jakich aktywności kulturalnych mógłby/mogłaby Pan(i) włączyć się osobiście?

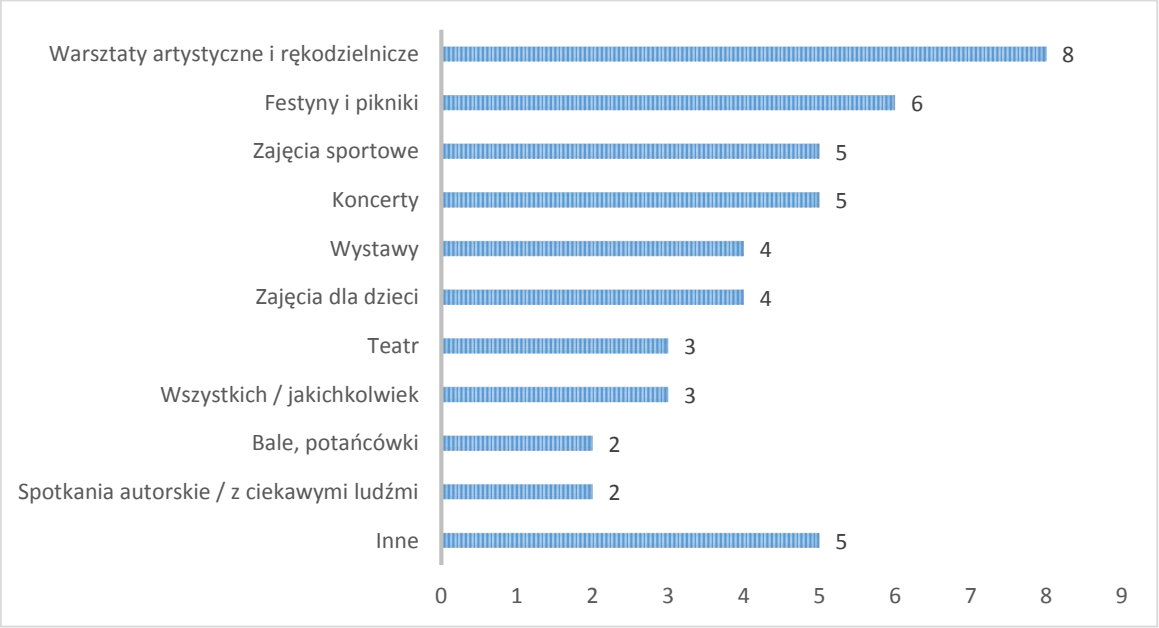

Źródło: opracowanie własne, N=31.

Zadano również respondentom pytanie, czy znają osobiście osoby zajmujące się tworzeniem oferty kulturalnej w gminie. Miało to przede wszystkim pokazać, jak rozległą sieć

znajomości tworzą osoby zajmujące się organizacją kultury w gminie. Wyniki pokazuje wykres poniżej.

Wykres 9. Czy zna Pan(i) osobiście osoby, które organizują wydarzenia kulturalne na terenie gminy Wasilków?

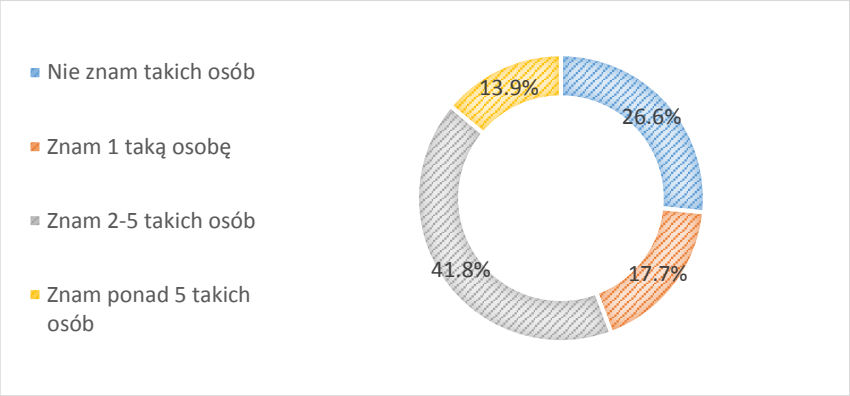

Źródło: opracowanie własne, N=79.

Okazuje się, że badanej grupie niemal ¾ osób zna kogoś, kto organizuje wydarzenia kulturalne na terenie gminy, a ponad połowa zna przynajmniej dwie takie osoby. Liczba znajomych nie wiążę się przy tym w żaden sposób z poziomem wykształcenia, dochodami ani miejscowością zamieszkania badanych, co sugerowałoby brak wyraźnie odrębnej elity kulturotwórczej w gminie. Badani, zostali następnie proszeni o wskazanie czym zajmują się (gdzie pracują na co dzień) znajomi organizujący życie kulturalne. Tylko nieliczni z badanych odpowiedzieli na to pytanie, ale łącznie udało się zebrać wskazania dotyczące 136 osób. Odpowiedzi rozłożyły się w sposób następujący:

Wykres 10. Jeśli zna Pan(i) osobiście osoby, które organizują wydarzenia kulturalne na terenie gminy Wasilków, czy jest Pan(i) w stanie wskazać jakie zawody wykonują na co dzień?

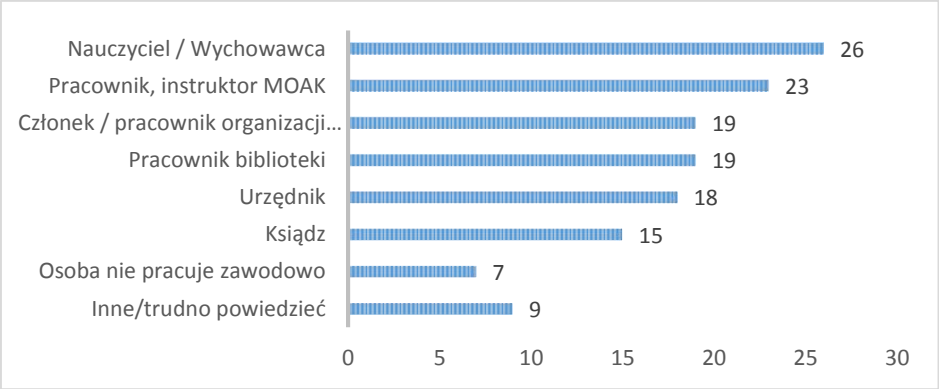

Źródło: opracowanie własne, N=26.

Widać wyraźnie, że wśród odpowiedzi dominują przedstawiciele zawodów związanych z działalnością kulturalną lub edukacyjno-oświatową: nauczyciele i wychowawcy, pracownicy i instruktorzy MOAK-u czy biblioteki. W zestawieniu znalazły się również zawody czy role społeczne tradycyjnie kojarzone jako liderskie w społeczności lokalnej, to jest urzędnicy i księża. 19 wskazań otrzymały osoby, które działają w ramach organizacji pozarządowych (ich zawód wykonywany jest nieokreślony).

Rola organizacji pozarządowych w tworzeniu lokalnej oferty kulturalnej, szczególnie takiej, która wychodzi naprzeciw oddolnym potrzebom mieszkańców, jest oczywiście bardzo duża. Zwrócono już na to uwagę w części raportu poświęconej analizie danych zastanych. Również w badaniu kwestionariuszowym zapytano respondentów o znajomość organizacji pozarządowych działających w gminie Wasilków w sferze kultury. Okazało się, że około 1/3 badanych deklaruje znajomość przynajmniej jednej takiej organizacji, ponad połowa nie słyszała o żadnej, co wskazuje – być może – na problemy komunikacyjne i promocyjne także organizacji trzeciego sektora. Warto zwrócić też uwagę, że więcej osób wskazało na swoją pracę przy organizacji wydarzeń kulturalnych w gminie niż na znajomość jakiejkolwiek organizacji pozarządowej. Może to wynikać z faktu, że część tego rodzaju działań odbywa się w ramach obowiązków zawodowych, poprzez grupy nieformalne (takie jak np. Aktywni 50+), bądź też nie wszystkie osoby zaangażowane w życie kulturalne w gminie są świadome faktu, że pewne wydarzenia są przygotowywane przez organizacje pozarządowe[14]. Rozkład odpowiedzi na pytanie okazuje wykres poniżej.

[14] Być może koresponduje to także w jakimś stopniu z pojawiającym się kilkakrotnie w badaniach jakościowych przekonaniem, że MOAK-owi zdarzało się firmować wydarzenia, w praktyce zaprojektowane oddolnie, np. przez organizacje pozarządowe.

Wykres 11. Czy zna Pan(i) organizacje pozarządowe, które zajmują się działalnością w sferze kultury (np. organizują wydarzenia kulturalne) na terenie gminy Wasilków?

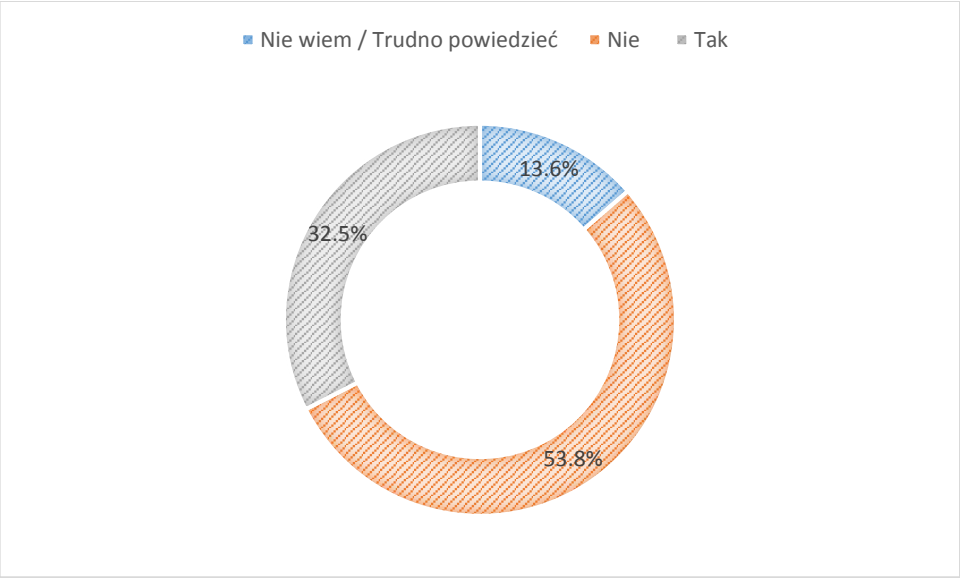

Źródło: opracowanie własne, N=169.

Badani zostali również poproszeni o wymienienie znanych organizacji pozarządowych, co miało pokazać, które z nich są z punktu widzenia mieszkańców najbardziej widoczne, rozpoznawalne, a więc które dysponują prawdopodobnie wystarczająco dużym potencjałem do animowania kultury przynajmniej na poziomie gminy. Najczęściej wskazywane organizacje zostały zaprezentowane w tabeli poniżej.

Tabela 10. Znajomość organizacji pozarządowych działających w gminie w sferze kultury

Lp.	Nazwa organizacji	Liczba wskazań
1.	Bajeczne Sochonie	13

2.	Stowarzyszenie Studzianki / Towarzystwo Krzewienia Kultury LOTOS	9
3.	Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wasilkowskiej	9
4.	Koło gospodyń wiejskich w Dąbrówkach	8
5.	Harcerstwo (ZHP, ZHR)	5
6.	Stowarzyszenie Dobry Start w Nowodworcach	4
7.	Ruch abstynencki Próg Nadziei	3
8.	Uniwersytet Trzeciego Wieku	3

Źródło: opracowanie własne, N=41.

Tylko około ¾ badanych, którzy deklarowali znajomość organizacji pozarządowych, wymieniło choć jedną nazwę. Warto zwrócić uwagę, że część z nich miało problemy z precyzyjną odpowiedzią na to pytanie, traktując np. jako organizację trzeciego sektora MOAK, Bibliotekę, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, a także włączając do tej puli podmioty komercyjne i grupy nieformalne. Problemy z odpowiedzią na to pytanie są, być może, pośrednim wskaźnikiem słabości lokalnych organizacji pozarządowych, które są słabo rozpoznawalne pod swoimi szyldami. Co więcej, najwyraźniej mieszkańcy gminy nie rozpoznają organizacji pozarządowych jako silnego i spójnego środowiska, które podejmuje wspólne działania w zakresie kultury.

Zamiast podsumowania przytoczyć można jeszcze odpowiedzi na pytanie o największe walory gminy Wasilków w sferze kultury. 21,4% badanych wskazało na działalność organizacji pozarządowych, 13,1% na kompetentne kadry kultury w gminie, ale najczęstszą odpowiedzią – 54,8% – było stwierdzenie, że Wasilków nie posiada żadnych walorów. Ta zwięzła odpowiedź pokazuje, że potencjał rozwoju kulturalnego gminy, choć bez wątpienia obecny, często bywa przez mieszkańców zupełnie niezauważany.

Część jakościowa

Ogólna ocena oferty kulturalnej

Wywiady indywidualne z liderami społeczności lokalnej gminy Wasilków w głównej mierze dotyczyły oceny oferty kulturalnej gminy. Już w pierwszych rozmowach ujawniły się dwie podstawowe kwestie. Jedną z nich była – w odróżnieniu od wyników badania

ilościowego – zdecydowana przewaga opinii o słabości oferty kulturalnej w gminie. Drugim, fakt, że mieszkańcy zamieszkujący wsie w gminie Wasilków mają ograniczoną wiedzę o tym, co się dzieje w samym Wasilkowie, a co za tym idzie – w małym stopniu korzystają z oferty proponowanej w mieście. W każdej z trzech grup objętych badaniem z wykorzystaniem wywiadów zogniskowanych (grupowych) – seniorów, twórców i animatorów oraz młodych matek – ogólne opinie na temat oferty były podobne, raczej niepochlebne, zwracające uwagę na jej niewielki wybór, szczególnie w godzinach popołudniowych i wieczornych. O ile jednak w dwóch pierwszych z badanych grup pojawiały się głosy osób, które są w stanie same dość sprawnie zorganizować sobie i innym ofertę kulturalną, o tyle młode matki mają w tym względzie ograniczone możliwości. Czas konieczny do opieki nad dziećmi oraz przeznaczany na inne zajęcia sprawia, że młode matki nie mogą pozwolić sobie na oddolną organizację działań kulturalnych w trybie podobnym jak, na przykład, organizacje seniorów. Lukę w organizacji zajęć dla dzieci oraz ich matek częściowo wypełnia sektor komercyjny, ale – jak można ocenić po wypowiedziach w czasie wywiadu – nie jest to wystarczające.

Ocena Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury

Zdecydowana większość badanych jednoznacznie wskazuje, że poziom kultury w Wasilkowie jest w dużej mierze zależny od kondycji Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury. Badani wypowiadali się na ten temat dość krytycznie. Słabość oferty kulturalnej MOAK-u to, zdaniem badanych, przede wszystkim brak interesujących zajęć – np. warsztatów, spotkań – dla każdej grupy wiekowej. Większość respondentów wskazało na obecność w ofercie gminy dużych imprez plenerowych, takich jak Dni Wasilkowa czy Powitanie Lata, jednakże oczekują oni od kultury innego rodzaju możliwości – codziennej oferty zajęć rozwojowych do wyboru. Z tym, zdaniem badanych, jest duży problem. W ofercie MOAK-u w Wasilkowie występują głównie zajęcia dla dzieci. Co więcej, badani wypowiadali się negatywnie o terminach organizacji tych zajęć (tylko od października do maja) i niedogodnych godzinach (zbyt wczesna pora rozpoczęcia, uniemożliwiająca dowiezienie dzieci na miejsce w przypadku, gdy rodzice pracują). Niezrozumiałe było, dlaczego działania nie są organizowane przez cały rok: „Świetlice przestają działać w okresie letnim, co jest według mnie kuriozalne" [W2][15]. Wspominano też o tym, że półkolonie proponowane podczas ferii czy wakacji trwają zbyt

[15] Cytaty z indywidualnych wywiadów jakościowych będą oznaczane sygnaturami od [W1] do [W10].

krótko, co uniemożliwia rodzicom pracującym dowożenie i odbieranie dzieci. Jedna z respondentek wskazała na konieczność znacznie wcześniejszego zapoznawania odbiorców z ofertą na kolejny rok szkolny, gdyż zapisy na zajęcia w innych placówkach zaczynają się wcześniej niż w październiku. Badani dość zgodnie twierdzili, że oferta MOAK-u jest im słabo znana. Dało się również zauważyć, że mieszkańcy Wasilkowa lepiej się w niej orientują, zaś mieszkańcy okolicznych wsi niemal nic o niej nie wiedzą, wymieniając zaledwie kwestię półkolonii czy ferii organizowanych dla dzieci. Wynika to m.in. z tego, że mieszkańcy spoza Wasilkowa często ograniczającą swoją aktywność kulturalną do funkcjonujących w ich wsiach świetlic administrowanych przez MOAK w Wasilkowie. W szczególności brakuje oferty MOAK-u kierowanej do seniorów i młodzieży, tym bardziej, że działania szkół funkcjonujących w gminie nie zapewniają możliwości spędzania czasu wolnego młodzieży ponadgimnazjalnej.

Wydaje się, że – zdaniem odbiorców – przyczyny obecnej kondycji Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury wynikają z czterech powiązanych ze sobą elementów: stanu infrastruktury; liczebności, kompetencji oraz kreatywności kadry; stanu finansów oraz – co badani często wskazywali jako najważniejsze – stylu zarządzania instytucją. Poniżej, w syntetyczny sposób zostaną opisane wypowiedzi badanych w odniesieniu do każdego z nich.

Oceny stanu infrastruktury – nieco paradoksalnie – wypadały najgorzej kiedy omawiano sytuację w samym Wasilkowie. Wydaje się, że o ile funkcjonujące na wsiach świetlice z grubsza zaspokajają potrzeby mieszkańców, a w każdym razie stanowią wystarczającą bazę do działań kulturalnych, o tyle świetlica na Dwornej, będąca głównym punktem działań MOAK-u w centrum gminy została oceniona jako wysoce niewystarczająca. Budynek na Dwornej jest oddzielony od biura oraz nie posiada sal, gdzie mogłyby równolegle odbywać się zajęcia. Znacznie ogranicza to możliwości organizowania prac w grupach, tworzenia harmonogramów zajęć oraz zawęża ofertę (nie ma np. możliwości stworzenia trwałych pracowni plastycznych). Budynek jest otwarty tylko podczas zajęć i nie stanowi miejsca, gdzie toczy się życie społeczne Wasilkowa. Samo otoczenie MOAK-u także oceniane jest jako nieprzyjazne. W czasie badania pojawiały się wypowiedzi postulujące wybudowanie w gminie ośrodka kultury z prawdziwego zdarzenia. Przy tym – warto zaznaczyć głos ze strony twórców i animatorów kultury – wcale nie musi chodzić tutaj o budowanie dużej przestrzeni widowiskowej, przeznaczonej do sporadycznie organizowanych dużych wydarzeń (eventów), a nie działań ciągłych. W opinii części badanych bardziej potrzebna byłaby raczej

przestrzeń przystosowana do zróżnicowanych działań różnych, często niewielkich grup mieszkańców. Podczas warsztatu podsumowującego badanie ze strony sołtyski Sochoni wyraźnie zabrzmiała potrzeba rozwoju infrastruktury w tej wsi, gdyż jej mieszkańcy nie mają świetlicy, z której mogliby korzystać. Dość mała i już niewystarczająca w stosunku do skali prowadzonych działań jest zdaniem jednego z liderów w Nowodworcach świetlica w tej miejscowości. Można zatem stwierdzić, że istniejący poza Wasilkowem potencjał infrastrukturalny także wymaga dalszych nakładów i prac.

W opinii badanych oferta MOAK-u nie jest optymalna również ze względu na politykę kadrową. Fakt, że zajęcia prowadzone są przez instruktorów nie będących etatowymi pracownikami instytucji, nie sprzyja ciągłości i stabilności oferty. W czasie wywiadów podawano przykłady zajęć cieszących się dużym zainteresowaniem, ale przerywanych w momencie, kiedy MOAK nie decydował się na przedłużenie umowy z instruktorem. Sami instruktorzy, którzy brali udział w badaniu zogniskowanym zwracali natomiast uwagę na inne trudności: niskie gratyfikacje, brak materiałów lub konieczność ich zakupu z własnych środków, konieczność prowadzenia grup zbyt licznych lub o zbyt dużej rozpiętości wiekowej (np. 5-14 lat), co ujemnie wpływa nie tylko na komfort pracy, ale również na atrakcyjność zajęć. Inną ważną kwestią były kompetencje osób prowadzących zajęcia kulturalne i co za tym idzie jakość proponowanych aktywności. Wielu badanych rezygnowało z zajęć MOAK-u ze względu na to, że ich zdaniem kadra instruktorska jest niewystraczająco profesjonalna. W związku z tym wożą swoje dzieci na podobne zajęcia w Białymstoku (np. gitara, taniec współczesny). Świetlice są formalnie zarządzane przez MOAK, jednakże większość z nich funkcjonuje w ścisłym porozumieniu z sołtysami lub liderami organizacji pozarządowych, którzy mają do nich w miarę swobodny dostęp (Studzianki, Dąbrówki, Jurowce).

Bez względu na przyczyny stojące za rozwiązaniami kadrowymi (np. finanse, infrastruktura), prawdopodobnie brakuje w działaniach Ośrodka skutecznego systemu ewaluacji, dzięki któremu łatwiej byłoby prowadzić politykę kadrową. W wywiadzie z matkami kilkakrotnie powoływano się również na przykład byłej pracownicy Ośrodka, która wychodziła z licznymi inicjatywami, zakończonymi w momencie, kiedy odeszła z pracy. Przykład ten, choć pojedynczy, pokazuje, że w przypadku gminy Wasilków o jakości oferty kulturalnej często decydować może działanie pojedynczych osób, które potrafią znaleźć określone wsparcie w instytucji. Badani odczuwają również niedostatek takich osób, o czym świadczą wypowiedzi: „Wydaje mi się, że w Wasilkowie brakuje takich osób, które

rzeczywiście by tę kulturę animowały" [W1] lub „brakuje pomysłów na spędzanie wolnego czasu i zachęty, aby wyjść. Czy to wydarzenia kulturalne, sportowe czy masowe, jest to potrzebne, żeby oderwać ludzi od telewizorów, komputerów. Jeśli będzie to atrakcyjne, to uda się ich przekonać do wyjścia z domu" [W2].

Jeśli chodzi o stan finansów, wydaje się, że badani zdają sobie sprawę z ograniczonych możliwości Ośrodka, choć jednocześnie oczekują, że MOAK będzie instytucją pierwszego kontaktu dla wszelkiego rodzaju inicjatyw oddolnych, które liczą na wsparcie swoich projektów. Ten problem wydaje się istotny, a jednocześnie złożony. Z jednej strony MOAK jest oceniany jako instytucja, od której wcale nie jest łatwo uzyskać wsparcie finansowe lub rzeczowe. Nawet jeśli badani opowiadali o wydarzeniach, w których partycypował również Ośrodek, pojawiały się przy tym określenia takie jak: „Musieliśmy walczyć o to, żeby dali pieniądze" [S][16]; „MOAK obiecał nam dopłacać (…) ale tego nie ma teraz" [S]; „My nigdy za nic nie otrzymywaliśmy pieniędzy, nigdy nie zostało to nam zaoferowane nawet" [TA]; „Do MOAK-u najczęściej się idzie jak już jest projekt i czegoś się chce od nich, idąc z duszą na ramieniu, czy się uda" [TA], „Ja mogę iść i coś prosić, i coś dostać, ale nie wiadomo dokładnie nigdy, co jeszcze można było wziąć. Nikt nie pyta nas, jak jeszcze można byłoby nam pomóc" [TA]. Jest to zresztą część szerszego problemu. Organizacje pozarządowe nie mają bowiem w gminie dedykowanych konkursów na działania w tej sferze pożytku publicznego.

Z drugiej jednak strony, wśród wypowiedzi badanych, niewiele było takich, które mówiły o możliwościach pozyskiwania funduszy z pominięciem MOAK-u. Może to wynikać – jak twierdzą sami badani – z niedostatków wiedzy, kompetencji, a być może również takiej potrzeby, jeśli chodzi o najmniejsze projekty i wydarzenia. Być może rozwiązanie tego problemu leży w większym dostępie do informacji i szkoleń z zakresu pozyskiwania środków na działania kulturalne poza terenem własnej gminy.

Wreszcie, problematyczny z punktu widzenia badanych jest sposób zarządzania instytucją. Zdaniem rozmówców, nie przyjmuje ona roli lokalnego lidera, działając raczej reaktywnie i czekając na inicjatywy oddolne. Nie posiada konsekwentnej strategii, koncepcji pracy. Nie formułuje oferty na podstawie badań potrzeb i oczekiwań mieszkańców. „Bodziec jest taki, że ktoś zgłasza, że zebrało się kilka osób, które chciałyby mieć jakieś zajęcia. Nie ma

[16] Przytaczane cytaty z wywiadów grupowych opisane są sygnaturami [S] – seniorzy, [M] – matki, [TA] – twórcy i animatorzy.

oferty kierowanej do społeczności, tylko się odpowiada na jakieś sygnały" [W3]. Część badanych odczuwa brak klarownej wizji i wytyczonych kierunków rozwoju: „Trzeba mieć jakiś plan, strategię, pomysł, żebyśmy wiedzieli do czego dążymy, co mamy realizować. Gdyby MOAK czy urząd powiedział, co my chcemy uzyskać, to nawet organizacje pozarządowe, które mają większy czy mniejszy potencjał, byłyby jakoś ukierunkowane"[W2]. Taki tryb działania można tłumaczyć wspomnianymi wyżej niedostatkami infrastruktury, kadr lub niskim budżetem, niemniej z punktu widzenia badanych, MOAK nie wykorzystuje pełni swoich możliwości również na skutek braku chęci czy determinacji w działaniach. Najmocniej wybrzmiała w tej kwestii wypowiedź jednej z badanych: „MOAK nie spełnia swojej funkcji absolutnie, ani jako opiekun świetlic, ani jako kreator kultury" [W2]. Jakie mogą być tego przyczyny? Dość powszechnie podczas wywiadów dało się słyszeć opinie takie jak: „Wszystko, co tu się dzieje, zawdzięczamy sobie" [W4], czy też: „Jak się o coś nie wystarasz, to tego nie masz. Trzeba prosić, szukać, dopytywać" [W4]. W wywiadach grupowych z matkami oraz twórcami i animatorami kultury pojawiły się też głosy, że praktyką MOAK-u było chwalenie się wydarzeniami, które w istocie zostały stworzone przez oddolne inicjatywy, a sam Ośrodek był jedynie instytucją wspierającą. Być może tego rodzaju sytuacje również negatywnie wpływają na lokalną kondycję kultury, stanowiąc barierę dla współpracy międzysektorowej na zasadach partnerskich. Takiej bowiem – jak podkreślano w wywiadzie z twórcami i animatorami – brakuje. Stąd też oczekiwania rozmówców: „Teraz zmieniła się władza w MOAK-u i nie wiemy jak będzie, wiemy jak było. Ja po jednym spotkaniu mam dobre wrażenie, otwartości, ale nie wiem jak będzie. Dla mnie to jest fajne, że ktoś się liczy z tym, co chcą moi kursanci" [TA]. Jednakże, podobne działania w przeszłości nie kończyły się sukcesem: „Przy każdym nowym dyrektorze MOAK-u były takie spotkania dla poznania naszych potrzeb, ale później to już raczej nie było. […] Była bariera ze strony MOAK-u, nie było z ich strony inicjatywy, a to oni jednak powinni animować" [TA]. Pojawiły się również głosy mówiące o tym, iż działalność kulturalna na wsiach jest niewystarczająco wspierana przez centrum gminy. „Moim zdaniem największą bolączką jest to, że tutaj jeśli my chcemy zrobić, to musimy się sami dobrze zorganizować, wziąć to na siebie wręcz, a jeżeli chodzi o organizację imprez w Wasilkowie, to nie ma problemu, bo to wypada, bo to trzeba. W Wasilkowie to i owszem, bo to jakby dla całej gminy, ale jak inna wieś, to sobie zorganizujcie" [W10].

Inne instytucje organizujące życie kulturalne

Warto zauważyć, że o ile wypowiedzi badanych w sposób spontaniczny grawitowały w kierunku recenzowania działań Miejskiego Ośrodka Animacji Kultury – m. in. z powodu przebiegających równolegle do badania zmian kadrowych w tej instytucji – o tyle stosunkowo mało mówiono o działalności Miejskiej Biblioteki Publicznej. Wypowiedzi, które pojawiały się w wywiadach były w większości wywoływane na wyraźną prośbę moderatorki rozmów. Z wywiadów zogniskowanych i indywidualnych można odtworzyć obraz Biblioteki jako instytucji działającej dość sprawnie, ale bez szerszego związku z resztą oferty kulturalnej w gminie. Część dostrzega pozytywną działalność, skierowaną przede wszystkim do dzieci, młodzieży oraz seniorów, taką jak spotkania z ciekawymi ludźmi czy projekcje filmowe. „Biblioteka stara się angażować, zaprasza pisarzy, którzy piszą dla młodych. Wcześniej robili happeningi. Widać, że się starają. Jest wola, chęć współpracy" [W8]. Seniorki z nieformalnej grupy Aktywni 50+ także potwierdzały obecność na wydarzeniach w bibliotece, choć z zastrzeżeniami wobec niektórych z nich[17]. Oferta biblioteki jest też dobrze znana wśród osób związanych z instytucjami edukacyjnymi, takimi jak szkoły, dużo słabiej natomiast wśród zwykłych mieszkańców, którym raczej kojarzy się ona wyłącznie z funkcją wypożyczania książek. Nieprzypadkowo, w wywiadach wskazywano na niedostatki promocji wydarzeń organizowanych przez bibliotekę. Badani doceniają natomiast fakt, że jej budynek jest dobrze przystosowany do działań kulturalnych i stanowi przyjazną przestrzeń do spotkań.

Raczej pozytywnie oceniane były działania szkół dla organizacji życia kulturalnego dzieci. Z pewnością istnieje dość dużo zajęć dodatkowych, z których można korzystać, co więcej, w część działań realizowanych przez szkoły włączani są rodzice, stanowiący jednocześnie naturalną grupę odbiorców, jednak z drugiej strony, w wywiadach nie pojawiło się wiele konkretnych przykładów takich aktywności.

Zauważalnym przez badanych problemem jest natomiast brak szkoły na poziomie ponadgimnazjalnym, co znacznie utrudnia zagospodarowanie wolnego czasu młodzieży w tym wieku na terenie gminy Wasilków. Dla części mieszkańców gminy barierą uczestnictwa w zajęciach w szkołach jest również konieczność dojazdu z miejscowości leżących poza

[17] Dotyczyło to np. repertuaru filmów wyświetlanych w bibliotece, na który miały składać się w znacznej mierze filmy smutne, o tematyce historycznej lub religijnej. Można potraktować to wyłącznie jako niezobowiązującą recenzję, ale również jako sygnał niedostatecznej ewaluacji działań, dla których seniorzy wydają się jedną z grup docelowych.

miastem do Wasilkowa. Z tego powodu niektórzy rodzice – prawdopodobnie zamożniejsi – decydują się wozić dzieci na dodatkowe zajęcia od razu do Białegostoku, zakładając, że jest tam lepsza i bardziej zróżnicowana oferta.

Obieg informacji oraz promocja oferty kulturalnej

Jedną ze słabych stron stanu kultury w gminie Wasilków jest nieskuteczny system informacji i promocji wydarzeń, o czym wspominała już *Strategia Rozwoju Gminy Wasilków na lata 2012-2020*[18]. Podobne zdania padały również w czasie wywiadów zogniskowanych. W wywiadach z seniorkami i matkami okazało się, że najpowszechniejszą w tych grupach formą dowiadywania się o wydarzeniach kulturalnych jest poczta pantoflowa. Powoduje to, że odbiorcy o części wydarzeń dowiadują się zbyt późno lub nie dowiadują się w ogóle. Symptomatyczny wydaje się przykład jednej z badanych matek, która wzięła udział w wywiadzie zogniskowanym licząc na wyjaśnienie sprawy rzekomej likwidacji zajęć tanecznych dla dzieci, o której dowiedziała się od innych mieszkańców gminy. Pokazuje to, że brakuje nie tylko szybkiego i przejrzystego przepływu informacji, ale również przekonania mieszkańców co do tego, gdzie należałoby takich informacji szukać: „Ludzie chyba też przestali czekać, że coś zacznie się dziać i nie sprawdzają" [M]. Informacje dostępne na lokalnych stronach internetowych są źródłem informacji tylko dla części badanych, skrytykowano jako mało aktualne lub niewystarczające, brakuje również przejrzystego systemu informowania o wydarzeniach w przestrzeni publicznej, np. w postaci plakatów, które – zdaniem badanych – w dalszym ciągu są bardzo skutecznym kanałem przekazywania zaproszeń, szczególnie w przypadku obszarów wiejskich, a także, gdy grupą docelową są osoby starsze. Niektórzy postulowali przekazywanie informacji przez sołtysów, co uznać można za usprawniony, skuteczniejszy wariant komunikacji pocztą pantoflową. Wywiady pokazały też, że do informowania o wydarzeniach, np. rozwieszania plakatów i informacji, często wykorzystuje się darmową pracę harcerzy, nie ma jednak ustalonych procedur reklamowania wydarzeń kulturalnych.

Oddolna aktywność kulturalna

[18] *Strategia Rozwoju Gminy…*, s. 24.

Wypowiedzi badanych dały też pewien obraz oddolnej aktywności kulturalnej w gminie. Okazuje się, że różnego rodzaju grupy nieformalne czy inicjatywy organizacji pozarządowych mogą sprawnie funkcjonować lub rozwijać się w Wasilkowie – w gminie istnieje wystarczający do tego potencjał. W większości wsi, a także w samym mieście Wasilków, działają stowarzyszenia, których celem jest zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańców i stworzenie atrakcyjnej oferty kulturalnej. Ich działalność, mimo iż nie jest bardzo dokładnie znana badanym, jest zauważalna. „Pojawiają się coraz bardziej wyraziste organizacje, które sporo robią, aktywni sołtysi, aktywne jednostki" [W1]. Głównym potencjałem organizacji są świeże pomysły odpowiadające potrzebom mieszkańców oraz fakt, że działają blisko nich, dzięki czemu są w stanie dość łatwo zgromadzić uczestników podczas swoich wydarzeń. Badani ogólnie wspominali działalność takich organizacji jak: Dobry Start w Nowodworcach, Lotos w Studziankach, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wasilkowskiej, Uniwersytet Trzeciego Wieku, Koło Gospodyń Wiejskich w Dąbrówkach, Bajeczne Sochonie, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Jurowieckiej, harcerstwo, Klub Seniora. Podstawowa oferta i zakres zainteresowań organizacji pozarządowych to – według badanych – organizacja czasu wolnego dla dzieci. Badani wspominali o: zajęciach plastycznych, szachach, kursach gry na gitarze, zajęciach tanecznych, robotyce, karate, tenisie stołowym i zajęciach teatralnych. W niektórych wsiach organizowana jest również oferta skierowana do kobiet (przeważnie warsztaty decoupage lub plastyczne, aerobik, zajęcia kulinarne). Z przeprowadzonych rozmów wynika, że część stowarzyszeń włącza się w organizację głównej imprezy gminnej, którą są Dni Wasilkowa, odbywające się w czerwcu każdego roku. Inne odpowiadają za organizację lokalnych, cyklicznych festynów, gdzie prezentują się funkcjonujące we wsiach grupy artystyczne i jest możliwość ciekawego spędzenia czasu dla rodzin. Kilkoro respondentów jako istotne wydarzenie cyklicznie wymieniało też organizowany w Wasilkowie przez Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wasilkowskiej festiwal muzyki organowej. Jeden z badanych skomentował ogólną rolę trzeciego sektora w przygotowaniu oferty kulturalnej dla lokalnej społeczności w sposób następujący: „To, co się dzieje we wsi jest zależne od tego, czy organizacja pozarządowa działa." [W2]. Warto jednak nadmienić, że choć istotna część działań kulturalnych – szczególnie poza samym Wasilkowem – to inicjatywy lokalnych organizacji pozarządowych, instruktorów lub prowadzących często zatrudnia MOAK.

Z rozmów wynika również, że organizacjom jest nieraz bardzo trudno efektywnie działać. „Jak nawet jest organizacja i ona działa, nie ma żadnego wsparcia ani dobrego przykładu z instytucji, która jest wyżej i dysponuje jakimś budżetem, to niewiele one mogą według mnie zdziałać" [W2]. Rzeczywiście, przedstawiciele organizacji pozarządowych, którzy wzięli udział w badaniu określają sytuację swoich stowarzyszeń jako dość trudną, szczególnie w kwestii finansowej, w większości opierają się bowiem jedynie na pracy społecznej członków. Czasem stowarzyszenia pozyskują dodatkowe środki finansowe ze źródeł zewnętrznych, ale istotną barierą są niewystarczające kompetencje, np. w zakresie pozyskiwania środków na działalność. „Nie ma żadnej pomocy dla organizacji. Założyliśmy ją po to, by dostać fundusze na organizację, ale jest ciężko. Gmina pomogła w rejestracji organizacji. Na terenie gminy nie wiem o jakichś konkursach dotacji" [W10].

Wypowiedzi badanych sugerują, że działania oddolne często organizowane są w podobnym trybie: 1. Działanie podejmowane jest jako reakcja na negatywną ocenę miejscowej oferty kulturalnej (brak interesujących zajęć dla danej grupy społecznej), 2. Działanie podejmowane jest przez osoby o podobnej sytuacji społecznej (np. seniorzy, młodzież, młode matki), najczęściej zamieszkujących tą samą miejscowość, 3. Organizatorzy szukają wsparcia (finansowego, rzeczowego, lokalowego) u miejscowych instytucji, przede wszystkim w MOAK-u, 4. Postawa MOAK-u wobec projektu może być decydująca dla jego powodzenia.

Wypowiedzi badanych po raz kolejny wskazywały na kluczową pozycję MOAK-u w lokalnym polu kultury, nie tylko jako (współ)organizatora wydarzeń, ale także – w nawiązaniu do nazwy instytucji – animatora, koordynatora działań, promotora czy fundraisera. Wydaje się – na co zwracali uwagę niektórzy badani twórcy i animatorzy kultury – że MOAK mógłby być instytucją sieciującą i koordynującą działania, starającą się trwale podnosić kompetencje miejscowych kadr, zarówno w kwestiach metodyki czy merytoryki pracy jak i np. w pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych. Jest to potrzebne, ponieważ obecnie brakuje ośrodka koordynującego, czy osoby „która by ukierunkowywała, dawała propozycje, czuwała nad tym wszystkim" [W6]. „Musi być jakaś organizacja, jakieś centrum, które to będzie scalać i koordynować. Tu jest duże pole do popisu dla MOAK-u, żeby MOAK bardziej działał na zasadzie integracji, bo w tej chwili jest na zasadzie konkurencji" [W10]. Takie działania koordynujące byłyby postrzegane przez badanych jako inwestycja w kulturę całej społeczności, zdejmując również prawdopodobnie w dłuższej perspektywie część ciężaru

organizacji atrakcyjnej oferty kulturalnej z samego Ośrodka. Jeden z badanych w wywiadzie z twórcami i animatorami stwierdził, że jego zdaniem, problemem jest też brak współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi (za co zresztą częściowo odpowiedzialny jest MOAK, nie koordynujący działań lokalnych organizacji). Problem ten ma kilka aspektów, które należy szczególnie podkreślić, gdyż badani przywiązywali dużą wagę do znaczenia współpracy dla jakości działań podejmowanych na rzecz rozwoju kultury czy szerzej – społeczności lokalnej. Z jednej strony, część badanych nie była wcale przekonana, czy współpraca między organizacjami oraz instytucjami w gminie Wasilków w ogóle ma miejsce. Świadczą o tym poniższe wypowiedzi: „Czasem inicjatywa zmusza do wspólnego działania, ale jakichś wspólnych działań wielu instytucji nie ma, ja ich nie dostrzegam" [W8]; „Tutaj każdy sam o siebie dba. Widzę MOAK, bibliotekę, organizacje, które dbają o siebie, ale nie ma współpracy" [W6]. W świetle przeprowadzonych rozmów współpraca organizacji z Miejskim Ośrodkiem Animacji Kultury nie wygląda na partnerską, przypominając raczej relację urząd-petent. „Ponieważ MOAK ma fundusze, to MOAK buduje tę ofertę kulturalną, ma największe możliwości. Współpraca między MOAK-iem a stowarzyszeniami opiera się na tym, że oni przychodzą pozyskać fundusze" [W3]. Kwestia dostępu do ograniczonych środków i zasobów może natomiast powodować konkurowanie organizacji między sobą. „Fajnie by było, by oni zaczęli ze sobą współpracować, bo na razie ze sobą konkurują na zasadzie, kto pierwszy pozyska środki, ten będzie mógł zbudować ofertę" [W3].

Są również przykłady udanego współdziałania podmiotów w zakresie kultury. Większość badanych przywoływała działania podjęte w ramach nieformalnego partnerstwa lokalnego w 2015 r., w skład którego wchodziła Miejska Biblioteka Publiczna, szkoły, przedszkola, stowarzyszenia z terenu gminy, parafia. Wspólnie realizowano działania dla lokalnej społeczności, np. noc gier i fantazji w szkole podstawowej, imprezę skierowaną do uczniów i rodziców, procesję wodną – spływ kajakami rzeką Supraśl, Noc Świętojańską czy debatę lokalną. Wydaje się, że jest to model współdziałania, który przynosi dobre efekty, takie jak poznawanie się między ludźmi i zmniejszanie dystansów społecznych, np. w relacjach dyrektor szkoły – członek organizacji pozarządowej – urzędnik. Przykłady pokazują, że pomimo obaw i krytyki, istnieje wystarczająco dobre pole do dalszej kooperacji w przyszłości.

W badaniu pytano również o obecność i rolę grup nieformalnych w kształtowaniu kultury w gminie. W Wasilkowie wiele osób wymieniało grupę Aktywni 50+[19], a także inne działania mające miejsce w Klubu Abstynenta przy ul. Polnej, takie jak spotkania harcerzy, aerobik, zajęcia taneczne. Inne rozpoznawalne przez badanych grupy nieformalne to przede wszystkim grupy artystyczne, takie jak zespoły ludowe (Malwianki, Dąbrówki, Wasilkowianki), grupy teatralne (Teatr Jurki w Jurowcach, grupa teatralna w parafii w Świętej Wodzie) czy też nowopowstała grupa kobiet – członkiń różnych organizacji w gminie Wasilków – która zaczyna samoorganizować się na wzór Czarnodziejek z Czarnej Białostockiej.[20] Co najmniej kilka inicjatyw kulturalnych odbywa się w otoczeniu parafii. W rozmowach pojawiały się inicjatywy takie jak chóry, grupa teatralna, koncerty muzyki klasycznej w Jurowcach i Wasilkowie, izba pamięci im. ks. Rabczyńskiego, czy też festyny parafialne. Jednym z pozytywnych przykładów działania z młodzieżą był projekt Kulturalny Sześciopak[21]. Wydaje się, że podobne działania warto kontynuować.

Część badanych zauważyło, że od pewnego czasu mają miejsce nieformalne inicjatywy integrujące gminne organizacje pozarządowe. Zostały one zainicjowane przez Stowarzyszenie Studzianki. Mają charakter towarzyski, służą wzajemnemu poznaniu się oraz prezentowaniu podejmowanych we wsiach działań. Wydaje się, że stanowić to może dobre podłoże do podejmowania wspólnie działań merytorycznych.

Opinie o odbiorcach kultury

W rozmowach pojawiły się również opinie dotyczące lokalnej społeczności jako odbiorców kultury. Znamienny jest zresztą fakt, że badani rozumieją kulturę bardzo szeroko i zazwyczaj mieszczą w tym pojęciu zarówno zajęcia artystyczne jak również sport, wspieranie przedsiębiorczości lub działań społecznych. Wydaje się więc, że mieszkańcy, a w każdym razie ich najbardziej aktywna część, odchodzi tym samym od postrzegania ośrodka kultury jako miejsca organizacji wyłącznie tradycyjnie rozumianych kulturalnych działań. Chcieliby raczej, by było to raczej miejsce na kształt centrum aktywności lokalnej, w którym rozwijać

[19] Osoby po 50 roku życia oraz seniorzy w Wasilkowie są grupą, która się co prawda samoorganizuje, ale jednocześnie słychać z ich strony wyraźne oczekiwanie wsparcia i odgórnego stworzenia propozycji odpowiedniej dla ich potrzeb.
[20] Zob. https://www.facebook.com/CzarnodziejkiKlubKobiet/
[21] Zob. https://www.youtube.com/watch?v=0NtoEyQpWvQ&feature=youtu.be

się mogą różnorodne inicjatywy wynikające z potrzeb mieszkańców. „Nie wiem dlaczego kultura nasza jest nastawiona na zajęcia plastyczne, decoupage, no i może jakiś zespół wpuszczą. To nie jest kultura w obecnych czasach! Ludzie chcą o wiele więcej. Gdzie są kursy samoobrony, pierwszej pomocy, gdzie jest uświadamianie ludzi, jak ważne jest oddawanie organów, zdawanie krwi?" [W4]. Tym samym, znacznie poszerzała się definicja odbiorców kultury, jednakże podczas wywiadów zwracano uwagę m. in. na mentalność mieszkańców gminy, która nie sprzyja uczestniczeniu, a tym bardziej organizowaniu wydarzeń kulturalnych. Tego rodzaju wypowiedzi w większości przypadków nie wiązały się z próbą wyjaśnienia takiego stanu. Jeden z badanych podkreślał znaczenie edukacji kulturowej, której zadaniem jest przygotowywanie do odbioru kultury. Niestety, jego zdaniem, w Wasilkowie się tego nie dostrzega. „Jeśli mieszkańcy w dotychczasowym swoim życiu widzieli tylko festyny, to będą chcieli festyny. Bo nie mają innych doświadczeń" [W2]. Niska aktywność mieszkańców i wynikająca z tego trudność z zachęceniem ludzi do wyjścia z domu to istotna bariera w rozwoju kultury, którą identyfikują badani. Niezależnie od kulejącej ich zdaniem promocji organizowanych przez instytucje wydarzeń, próby skłonienia ludzi do korzystania z kultury nie zawsze kończą się sukcesem. Niektórzy badani zdawali sobie przy tym sprawę, że proces budowania zaangażowania mieszkańców jest długotrwały. „Jak człowiek nie jest przyzwyczajony do tego, żeby funkcjonować w kulturze, to trzeba poświecić na to dużo czasu i ustalić, że to nie będzie trwało rok, dwa. To musi być dłuższy plan przyzwyczajania ich do tego" [W6]. W opinii części badanych mieszkańcy Wasilkowa są przyzwyczajeni raczej do wydarzeń niewymagających, takich jak Dni Wasilkowa, organizowanych w czerwcu każdego roku. Zresztą, kwestią dyskusyjną dla części badanych jest właśnie formuła całego wydarzenia, oparta o popularną, ale jednocześnie mało wymagającą muzykę taneczną czy disco polo. Z drugiej strony, w gminie są także pozytywne przykłady wskazujące na to, że ciekawa oferta może być magnesem przyciągającym mieszkańców. Świadczy o tym wypowiedź badanej, która wspomina, że pierwsze działania Stowarzyszenia Bajeczne Sochonie gromadziły kilkanaście osób, a obecnie proponowane przez nich wydarzenia spotykają się z dużo większym zainteresowaniem i nigdy nie ma problemu z frekwencją.

Często zwracano uwagę na dwa – związane zresztą ze sobą – czynniki mogące decydować o dość niskim poziomie uczestnictwa w kulturze w gminie. W wywiadach grupowych z matkami oraz twórcami i animatorami kultury pojawiły się głosy na temat

rozwarstwienia ekonomicznego i częściowo związanego z nim podziału na starych i nowych mieszkańców gminy. Zamożniejsza część mieszkańców, podobnie jak osoby od niedawna mieszkające w gminie – pracujące i często mieszkające wcześniej w Białymstoku – mogą być mniej zainteresowane miejscową ofertą kulturalną, zaspokajając swoje potrzeby w tym zakresie w stolicy województwa. Mieszkańcy wsi korzystają z tego, co jest proponowane lub co sami zorganizują w danej miejscowości. Jeśli oferta ta jest niewystarczająca, wożą swoje dzieci lub sami jeżdżą do Białegostoku. Dużo osób deklaruje korzystanie z zajęć i wydarzeń w Białymstoku ze względu na większy profesjonalizm, dogodny dojazd (skoro i tak trzeba wieźć dzieci, to równie dobrze, można je zawieźć do Białegostoku). W niektórych miejscowościach, gdzie jest dużo ludności napływowej, np. Dąbrówki, Jurowce, Nowodworce, badani zauważają, że nowi mieszkańcy częściej niż rdzenni, korzystają z oferty kulturalnej w Białymstoku. Jednak pojawiały się także głosy wyrażające oczekiwanie, by niezależnie od faktu, że istnieje konkurencja w postaci dużego miasta w niedalekiej odległości, tworzyć na miejscu interesującą ofertę. „Może nie należy myśleć, że my nigdy w życiu nie przekroczymy Białegostoku, tylko wsłuchać się w to, co ci ludzie mówią, a mówią często, że oni woleliby tu, nawet jeśli ta oferta byłaby słabsza, ale jest na miejscu, i może być atrakcyjna" [W1]. Wydaje się to istotne, ponieważ masowe zaspokajanie potrzeb kulturalnych określonych grup mieszkańców gminy w Białymstoku może mieć negatywne skutki społeczne, źle wpływać na integrację społeczną oraz – jak sugerowały badane matki – pogłębiać dysproporcje pomiędzy zamożniejszymi i uboższymi dziećmi oraz młodzieżą. Istotne dla przeciwdziałania takim dysproporcjom może być zapewnienie atrakcyjnej dla młodzieży oferty darmowej, tym bardziej, że jak pokazują wypowiedzi badanych, część mieszkańców unika płatnych wydarzeń kulturalnych, nawet jeżeli opłata jest niewygórowana. Ten problem szczególnie wpływa na frekwencję seniorów w wydarzeniach, którzy – według wypowiedzi badanych – znacznie mniej licznie uczestniczą w tych imprezach, gdzie wymagana jest jakaś składka czy opłata, nawet na bardzo niskim poziomie.

Niewiele mówiono na temat geograficznych różnic w dostępie do kultury w obrębie gminy, ale na podstawie wywiadów zogniskowanych – co potwierdzają również inne zebrane dane – wydaje się, że najlepsza oferta oraz największa aktywność kulturalna mieszkańców ma miejsce w Wasilkowie, Studziankach oraz Sochoniach.

Warsztat podsumowujący

Ostatnim elementem badania był warsztat przeprowadzony z osobami zainteresowanymi animacją kultury na poziomie lokalnym. Wzięło w nim udział 13 osób. Celem spotkania warsztatowego było podsumowanie i wspólne omówienie części wątków, jakie pojawiły się w czasie badania oraz w szczególności analiza zasobów i potencjału w obszarze kultury. Spotkanie stanowiło też możliwość poznania się osób z różnych miejscowości w gminie. Było też szansą na dowiedzenie się o działalności instytucji i organizacji, z których pochodzili uczestnicy warsztatu. Zgromadzeni w dwóch podgrupach pracowali nad stworzeniem map potencjału i zasobów gminy w obszarze kultury. Jedna grupa miała za zadanie zaznaczyć na mapie obiekty i miejsca istotne dla kultury w poszczególnych miejscowościach, takie jak obiekty kulturalne, edukacyjne, kościoły, jak również plenerowe, takie jak polana, plaża itp. Z przeprowadzonej pracy wynikło, że w każdej większej wsi są obiekty infrastrukturalne mogące służyć działaniom kulturalnym. Ponadto występują również liczne miejsca plenerowe, z których korzystają lub mogliby korzystać mieszkańcy, np. w Sochoniach, Rybnikach czy w Wasilkowie.

Druga grupa pracowała nad mapowaniem potencjału działających w gminie organizacji, instytucji oraz liderów lokalnych. Oznaczali oni na mapie aktywne w danej miejscowości jednostki, takie jak: MOAK, biblioteki, szkoły, przedszkola, organizacje pozarządowe, OSP, grupy nieformalne/mieszkańcy, parafie, sołtysi, przedsiębiorcy. Następnie wielkością okręgu nadawali poszczególnym grupom rangi – im większe okrąg, tym wyższa zdaniem uczestników aktywność danej instytucji, organizacji czy osoby w zakresie działań kulturalnych. Pomijając oczywisty brak precyzji w ten sposób dokonanych pomiarów, jednocześnie uwzględniając uzasadnienie, które wybrzmiało podczas omawiania wykonanej pracy, można stwierdzić, że wyraźnie jako najaktywniejsze podmioty są postrzegane organizacje pozarządowe, w szczególności w sołectwach (Sochonie, Studzianki, Nowodworce, Jurowce, Dąbrówki). Duże znaczenie mają szkoły, szczególnie w Wasilkowie, Sochoniach. W kilku miejscowościach istotną rolę inicjującą przypisano mieszkańcom niezrzeszonym, np. w Wasilkowie czy Rybnikach. MOAK w większości przypadków nie plasował się na szczycie, jeśli chodzi o ocenę poziomu aktywności w danej miejscowości, co dość mocno koresponduje z wnioskami z analizy wywiadów dokonanej powyżej.

Drugim aspektem mapowania w tej grupie była refleksja nad pytaniem, do kogo kierowana jest oferta w poszczególnych miejscowościach. Uczestnicy przedstawiali swoje opinie w formie wykresu słupkowego, gdzie oznaczali kategorie odbiorców (dzieci, młodzież, dorośli, seniorzy) i nadawali im punktację w skali od 0 do 5, gdzie 0 – oznaczało brak oferty, a 5 – bardzo dobrą ofertę dla tej grupy wiekowej. W Jurowcach i Wasilkowie uczestnicy zauważają przewagę działań na rzecz dzieci i młodzieży, przy słabej ofercie dla dorosłych i seniorów. W pozostałych miejscowościach można zauważyć, że oferta kierowana jest do dzieci, a poprzez dzieci czasem również do ich rodziców (działania kierowane do rodzin, takie jak pikniki, np. w Sochoniach, Studziankach czy Nowodworcach). Biorąc pod uwagę wnioski z analizy wywiadów indywidualnych, trzeba stwierdzić, że grupą, która jest najczęściej pomijana w ofercie na obszarze całej gminy jest młodzież.

Warsztat zakończono rozmową na temat możliwości lepszego wykorzystania obecnych w gminie potencjałów do rozwoju oferty kulturalnej.

Wnioski i rekomendacje

Na podstawie zebranych w czasie badania informacji, badacze przygotowali listę najważniejszych, w ich przekonaniu, wniosków oraz rekomendacji. Mają one służyć lepszemu zrozumieniu obecnej kondycji kultury w gminie jak również wspomóc dalsze działania organizatorów lokalnej oferty kulturalnej w kierunku jej poprawy.

Wniosek	Rekomendacje
Brak infrastruktury, przyjaznego miejsca spotkań i aktywności kulturalnej dla różnych grup wiekowych.	• Wdrożenie działań prowadzących do polepszenia sytuacji lokalowej MOAK-u w Wasilkowie. • Promocja budynku Miejskiej Biblioteki Publicznej w Wasilkowie jako miejsca przystosowanego do uczestnictwa w kulturze. • Zadbanie o tereny zielone, aby stały się one atrakcyjne dla mieszkańców. W sezonie np. lepsze wykorzystanie istniejących zalewów, plaż. • Intensywniejsza współpraca pomiędzy podmiotami organizującymi ofertę kulturalną i szkołami, w celu wykorzystania dostępnych przestrzeni.
Widoczny brak strategii rozwoju kultury w działaniach MOAK-u.	• Partycypacyjne budowanie strategii rozwoju kultury w gminie oraz w poszczególnych instytucjach podległych JST. • Organizowanie cyklicznych spotkań (np. 2 w

	roku) pomiędzy przedstawicielami instytucji kultury, JST i organizacji pozarządowych, w celu omawiania istotnych kwestii dla życia kulturalnego gminy.
Brak kompetencji aktywistów organizacji pozarządowych w zdobywaniu funduszy, stosunkowo niski poziom współpracy między organizacjami.	• Zorganizowanie Forum Kultury – cyklicznych spotkań i szkoleń dla osób zajmujących się kulturą, integracją, współpracą. • Organizacja wizyt studyjnych dla pracowników instytucji oraz członków organizacji pozarządowych, w celu poznania dobrych praktyk animacji kulturalnej i zarządzania w kulturze. • Wzmocnienie zawiązanego partnerstwa lokalnego, multiplikacja podobnych inicjatyw
Niezadowolenie z zakresu lub poziomu zajęć MOAK-u prowadzonych przez instruktorów.	• Ciągła ewaluacja działań instruktorów. • Przejrzyście prowadzone nabory na stanowiska instruktorów.
Niedostosowanie czasu wydarzeń do potrzeb mieszkańców	• Planowanie kalendarza wydarzeń z możliwie dużym wyprzedzeniem. • Zwiększenie liczby wydarzeń w weekendy oraz miesiące letnie (co mogłoby mieć również pozytywny wpływ na rozwój turystyki kulturowej – uczestnictwo mieszkańców Białegostoku w wydarzeniach).
Niezadowolenie z jakości oferty kulturalnej w Wasilkowie	• Opracowanie w konsultacji z mieszkańcami nowych form dla najważniejszych imprez lokalnych, np. Dni Wasilkowa. • Tworzenie oferty dla grup zainteresowanych odbiorem kultury, ale mających problemy z uczestnictwem (np. seniorzy, młode matki). • Stworzenie atrakcyjnej oferty dla młodzieży, w szczególności ponadgimnazjalnej • Prowadzenie badań ewaluacyjnych pozwalających na bieżąco oceniać ich znaczenie dla społeczności lokalnej.

Niedostatki promocji wydarzeń	• Próba wykreowania w Wasilkowie marki – atrakcyjnego wydarzenia kulturalnego • Przeprowadzenie audytu stron internetowych (ew. Facebook) pod kątem przejrzystości przekazywanych informacji. • Ustalenie procedur informowania o wydarzeniach kulturalnych przez system plakatów i ulotek, newsletter oraz pracę osób związanych z Ośrodkiem Kultury.
Niska aktywność mieszkańców	• Poprawa dostępu do informacji o wydarzeniach • Tworzenie miejsc otwartych, przyjaznych dla mieszkańców • Budowanie stałych odbiorców oferty poprzez dostarczanie usług wysokiej jakości • Zadbanie o ofertę dla każdej grupy wiekowej i o różnych zainteresowaniach